

ON A ON

PLÁNUJÍ RODINU

aneb jak jít štěstí naproti

ON a ON plánují rodinu aneb jak jít štěstí naproti

Prague Pride z. s.

Rybná 716/24, 110 00 Praha 1

www.praquepride.cz

Tereza Kadlecová

Bohdana Rambousková

Právní recenze: Petr Kalla, Lucia Zachariášová

Jazyková úprava: Alena Rambousková

Grafická úprava a sazba: >0< mowshe

Rok vydání 2023

Vydání první

© Prague Pride z. s., 2023

ISBN 978-80-908914-1-8

ON A ON

PLÁNUJÍ RODINU

PRAGUE
PRIDE

aneb jak jít štěstí naproti

OBSAH

Chceme založit rodinu	7
Glosář termínů	8
Mezi námi dvěma aneb role mužů v páru	10
Postoje páru k rodičovství	10
Postoje k biologickému otcovství	12
Rozdělení rodičovských rolí	13
Biologické otcovství - my dva a vztah s matkou/dárkyní	14
Sdílené rodičovství aneb rozdělení péče mezi otce a matku/y	14
Náhradní mateřství aneb výhradními pečovateli jsou tátové	20
Vzdálené otcovství a dárcovství aneb hlavní roli hraje matka	30
Početí	34
Početí v domácích podmínkách	34
Početí na klinice	36
Nabídnout rodinu již narozeným dětem	37
Glosář termínů - osvojení vs. pěstounství	37
Náhradní rodinná péče	38
Naše rodina vs. právo	48
Sociální dávky pro rodiny se dvěma otci	48
Situace rodičů při konfliktech	50
Manželství vs. registrované partnerství	51
Možnosti posílení právního postavení sociálního otce	54
Plánujte, jen kdyby náhodou... Rozpad rodiny	55
Táta, táta a dítě jsou rodina	56
Zdroje	63
Doporučená literatura	64

Chceme založit rodinu

Přemýšlíte s partnerem o založení rodiny? Zvažujete různá rodinná uspořádání a hledáte ten nejvhodnější způsob?

Prvním krokem k rodičovství je samotné rozhodnutí, že chceme vychovávat dítě. Nic jako právo mít dítě neexistuje, je ale přirozené, že potřebu přivést na svět a/nebo vychovat dítě pociťují muži ve stejnopohlavních vztazích stejně jako muži žijící ve vztahu s ženou. V České republice každoročně přibývají rodiny, ve kterých dítě vychovávají dva otcové nebo dvě matky. Z výzkumů a názorů odborníků*ic z celého světa víme, že sexuální orientace nemá na kvalitu rodičovských kompetencí žádný vliv. Nerovné právní postavení a nedostatečná právní ochrana nicméně vedou k tomu, že děti, které v těchto rodinách žijí, se nacházejí v právní nejistotě. Jsou tedy od samého počátku státem znevýhodňovány oproti dětem, které vychovává žena s mužem. To dostává stejnopohlavní rodiče do těžké situace, protože nemohou dětem poskytnout takové jistoty, jaké by si přáli.

Páry tvořené dvěma muži (může se jednat o gay pár, ale i partnerství dvou mužů, v němž se jeden či oba jako gayové neidentifikují) čeká na cestě za rodičovstvím několik zásadních rozhodnutí. Prvním z nich je, nakolik považují za důležité, aby dítě bylo biologicky jednoho z nich. Pokud by plánovali dětí víc, může se biologickým otcem stát každý z páru. V takovém případě dále přemýšlí nad rolí matky, náhradní matky či dárkyně v životě dítěte a nad způsobem, jakým dojde k početí. V případě, že chtějí poskytnout domov již narozenému dítěti prostřednictvím náhradní rodinné péče, musí taktéž rozhodovat, kdo z nich bude osvojitelem či pěstounem a kdo zastane roli sociálního otce bez formálně zpracovaného vztahu k dítěti či dětem.

Homoparentální neboli *duhové rodiny* - jak se říká těm, kde jsou rodiči dva muži nebo dvě ženy - hledají také cesty, jak alespoň částečně posílit právní ochranu dítěte v případě krizových situací prostřednictvím upevnění postavení sociálního rodiče. V neposlední řadě stojí před otázkou, jak budou o svém rodinném uspořádání komunikovat se světem.

Protože volba rodičovského modelu a cest k němu má významný dopad nejen na život dítěte a biologických i sociálních rodičů, ale také na život jejich širší rodiny, je vhodné různé alternativy opravdu zodpovědně zvažovat.

V této publikaci jsou nastíněny základní možnosti plánovaného rodičovství dvou mužů. Ke každému tématu je poskytnut základní právní rámec a ten je propojen se zkušenostmi rodičů, kteří již děti v duhové rodině vychovávají či se na rodičovství připravují.

Glosář termínů

Běžně rozlišujeme tři různé druhy rodičovství, které se mohou, ale také nemusí vzájemně překrývat.

Biologický rodič

Biologický otec či biologická matka – obecně se tak označují ti, kdo dali dítěti vzniknout z biologického hlediska. Ve stejnopohlavních rodinách bývá biologickým rodičem pouze jeden z páru.

Právní rodič

Právní rodičovství je rodičovství uznané zákonem. Je to soubor práv a povinností vůči dítěti a fakticky je stvrzen zápisem v rodném listě. V České republice není (až na několik výjimek) možné, aby byli v rodném listu zapsáni oba stejnopohlavní partneři. Právním rodičem každého dítěte je tak v homoparentálním páru většinou jen jeden z mužů.

- ❖ Žena, která dítě porodila, je do rodného listu zapsána automaticky po narození dítěte. Do kolonky otec je zapsán muž, který společně s matkou na matrice či na soudu učiní prohlášení o otcovství, manžel biologické matky, nebo muž, pro kterého svědčí jiná z domněnek otcovství, případně osvojitel.
- ❖ To, že je člověk zapsán jako právní rodič v rodném listu, nemusí nutně znamenat, že se podílí na výchově dítěte.
- ❖ V případech rodičovství založeného v zahraničí dle cizího práva, které je uznáno v ČR, může mít dítě v rodném listu zapsány jako právní rodiče obě osoby z homoparentálního páru. Závisí to ale na rozhodnutí soudu, protože ten musí takový zápis uznat. Praxe v Česku v tuto chvíli není zcela jednotná.

Se zvýšenou mobilitou obyvatelstva se v poslední době zvyšuje počet gay párů, v nichž jsou dle zahraničního práva považováni za právní rodiče oba muži. Ke vzniku rodičovství v takovém případě dochází zpravidla rozhodnutím zahraničního soudu a následně se vyžaduje uznání tohoto rozhodnutí o rodičovství českým soudem.

Ačkoliv dosud nebyla přijata nová podoba rodných listů, která by reflektovala stejnopohlavní páry jako rodiče, matriky od roku 2021 zapisují oba otce do kolonky „otec“, a sice ve dvou sloupcích (do jednoho sloupce údaje o jednom otci a do druhého sloupce údaje o otci druhém). Matriky tak upouštějí od praxe, kdy druhého otce zapisovaly do poznámky.

Sociální rodič

Pojmem sociální rodič označujeme rodiče, který o dítě pečuje a vychovává ho. Protože české právo neumožňuje (kromě rodičovství vzniklého v zahraničí) oběma mužům být právními rodiči, je jeden z nich „pouze“ rodičem sociálním, zatímco u druhého z nich se sociální role rodiče pojí i s rodičovstvím právním a případně i biologickým.

V případě náhradního mateřství je možné se setkat i s dalšími pojmy:

Genetická matka neboli dárkyně vajíčka - žena, která je s dítětem svázána pokrevně.

Gestační neboli náhradní matka - žena, která dítě porodila.

Zamýšlený rodič (intended parent) - rodič, který inicioval náhradní mateřství a očekává, že se mu z něj narodí dítě.

Mezi námi dvěma aneb role mužů v páru

Prvním krokem při plánování rodiny je vzájemné vyladění v páru. Znamená to otevřeně spolu komunikovat o vlastních postojích k rodičovství a formulovat svá očekávání. Budoucí otcové v gay páru řeší z velké části stejné záležitosti jako heterosexuální páry připravující se na rodičovství, existují však některá specifika, v nichž mají dva otcové volnější ruku než muž a žena ovlivnění společenskými normami. Patří sem např. výběr primární pečující osoby, rozhodnutí, který z otců se stane právním rodičem dítěte, ale např. i domluva na tom, kdo vezme do náruče narozené dítě jako první. Při hledání vlastní zodpovědné cesty k rodičovství se hodí rozlišovat následující roviny.

Postoje páru k rodičovství

Jako první vyvstává otázka, jaký vůbec mají partneři postoj k rodičovství. Dříve, kdy bývala homosexualita tabu, byla otázka rodičovství součástí již samotného přijímání vlastní sexuální orientace. Muži se mnohdy vyrovnávali s tím, že děti mít nikdy nebudou. Dnes se situace mění a skutečnost, že i gayové chtějí a mohou mít děti, vstupuje do obecného povědomí. To ovšem neznamená, že po rodičovství touží každý.

V párech mohou nastat v zásadě tyto situace:

- ❖ Oba muži chtějí mít děti a jít do rodičovství tzv. naplno, oba se cítí připraveni. Cestu k rodičovství pak hledají a vybírají společně.
- ❖ Touhu stát se rodičem pociťuje jen jeden z páru. V takovém případě se na cestu k rodičovství vydává pouze jeden partner, což může přinášet náročné výzvy pro stabilitu vztahu.
- ❖ Po rodičovství touží oba partneři, ale jejich představy o míře zapojení do života dítěte jsou rozdílné. V extrémním případě pak mohou každý své rodičovství řešit samostatně, např. formou sdí-

leného nebo vzdáleného otcovství (viz dále). Skutečnost, že každý z páru si vytvoří jinou rodinu, ovšem znamená velkou výzvu pro vztah.

„S partnerem jsme spolu 22 let a postupně si budujeme náš svět. Asi po deseti letech jsme si začali pohrávat s myšlenkou, že by bylo fajn založit rodinu. V té době jsme ale neznali nikoho, kdo by toto řešil. Reálněji jsme o rodičovství začali uvažovat po medializaci prvních případů gay rodičů. V té době jsme taky měli už vybudované dostatečné zázemí, které pro nás bylo důležité.“

— Zdeněk

„Ozvaly se mi biologické hodiny, zhruba po třicítce. Dlouhá léta jsem žil smířený s tím, že děti asi mít nebudu, pak ale najednou začalo něco hlodat... Když jsem přišel s tím, že bych chtěl rodinu, Braňo z toho nebyl na větvi, ale toleroval to, bral to jako můj vedlejší projekt. Stavěl se k tomu vstřícně, ale nebylo to ‚jeho kafe‘. Později jsme se kvůli tomu začali vzdalovat a urychlilo to rozpad našeho vztahu, nebyl to ale jediný faktor.“

— Karel

„Že jsem v procesu plánování rodiny, jsem svému partnerovi řekl hned na jedné z našich prvních schůzek. Jeho reakce byla nejdřív docela bouřlivá. Ukázalo se, že i on o rodičovství přemýšlel, ale měl jinou představu. To, že já už jsem v rozjetém procesu, navíc s holkama, které on vůbec neznal, pro něj asi byla čára přes rozpočet. Nakonec se ke mně připojil a rodinu tvoříme společně.“

— Martin

„Jsem starší a dominantnější. Rodičovství byl můj nápad. Řešili jsme to pár týdnů. Musel jsem Markovi slíbit, že si ho vezmu. Vztah to nepoškodilo, spíš naopak, dalo mu to novou dimenzi.“

— Olda

„Určitě to hraje roli u potenciálních partnerů, když se rozhodují, jestli by do toho se mnou šli, nebo ne. Někteří jsou tomu víc nakloněni, někteří nemusí děti vůbec.“

— Karel

„Já jsem o rodičovství nikdy nijak nestál a netajil jsem se tím. Partner někdy fantaziroval o tom, že by bylo fajn mít syna, ale nějaké reálné téma to v našem vztahu nebylo. Pak mi jednoho dne přišel email od kamarádek, že hledají dárce. A já tehdy úplně spontánně odpověděl: ‚Jasně, proč ne.‘ Partnerovi jsem to pak hned řekl, ale fakt, že jsem to s ním otevřel až po odkliknutí toho emailu, byl jako rozbuška a už nešel vzít zpět. Taky se ukázalo, že by si představoval mnohem aktivnější zapojení

do rodičovství a dohoda o dárcovství pro něj nebyla. Od té doby byly kolem mého dárcovství a následného narození dcery jen nekonečné hádky, až jsme dospěli k rozchodu. A teď pro změnu vnímám, že nové potenciální partnery rodičovstvím úplně neoslňím. Na střídavou péči bych asi nikoho neuložil :)).“

— Roman

Postoje k biologickému otcovství

Další rovinou jsou postoje k možnosti vlastního biologického otcovství. Opět může nastat škála různých situací, které mají vliv na hledání rodičovského modelu, jenž bude tím nejvhodnějším z hlediska potřeb dítěte.

V párech mohou nastat v zásadě tyto situace:

- ❖ Pro oba je důležité zplodit vlastního potomka. Takové páry mají nejčastěji postupně dvě děti, z nichž každé má jiného biologického otce. Případně je možné zkusit v rámci náhradního mateřství dosáhnout těhotenství s embryi obou mužů najednou (dvojčata).
- ❖ Touhu zplodit své biologické dítě má jen jeden z páru. Druhý biologickým otcem být netouží.
- ❖ Jeden z mužů biologickým otcem být nemůže – má zdravotní problémy nebo mu otcovství není s ohledem na zdraví potomka doporučeno. Nemožnost počít dítě se může projevit i v průběhu procesu – početí se opakovaně nedaří, embrya mají problém se uchytit v děloze apod.
- ❖ Partneři chtějí poskytnout domov dítěti a vychovat ho, ale ani jeden netrvá na tom, aby byl biologickým otcem. V tom případě může být pro pár vhodnou cestou náhradní rodinné péče.

„Rozhodování o tom, kdo bude biologický otec, bylo u nás hodně pragmatické. Z jedné strany máme velkou rodinu, z druhé naopak nebyl žádný potomek. Tak to pro nás bylo jednoduché rozhodnutí.“

— Ivan

„Kdo z nás je biologickým otcem našich dětí, to jsme neřekli ani vlastním rodičům, natož někomu jinému. Lidé se nás na to hodně ptají a často naléhají, i když vídí, že to říct nechceme. Což není moc příjemné, zato je legrace, že se asi tak v polovině případů pletou.“

— Oskar

„Chtěli jsme dvě děti najednou, od každého jedno. Ale chytlo se jen to Čendovo, mně už žádné dobré embryo nezbývalo a do dalšího kola už jsme stejně jít nechtěli, na to už jsme byli moc staří. Je mi to fuk, hlavně že máme aspoň jedno dítě, jsem šťastnej táta.“

— Max

Rozdělení rodičovských rolí

Další rovinou rozhodování je rozdělení rodičovských rolí. Otcové se mohou vydat cestou „tradičního dělení“, kdy jeden z nich zůstává na rodičovské a zodpovídá za větší podíl péče o dítě/děti. Pár si ale může vytvořit vlastní nastavení a o péči i zapátrání rodiny se dělit rovnoměrněji. Roli zde samozřejmě hrají nejen osobní preference, ale také ekonomická situace, míra zapojení širší rodiny apod.

„Tradiční dělení rolí, kdy jeden z páru je na ‚mateřské‘ a druhý pracuje, jsme věděli, že nechceme. To nás nebaví. Rodičovství je naším společným tématem a chtěli jsme si ho od začátku oživat oba společně. Díky tomu, že jsme před založením tvrdě pracovali, jsme si mohli dovolit po příchodu syna naopak hodně zvolnit. První dva roky synova života tak trávíme doma společně ve třech.“

— Zdeněk

„Tohle rozhodování bylo jednoduchý – kdo vydělává víc, ten zůstane v práci bez ohledu na to, či bude dítě biologicky.“

— Ivan

„Jako jediný osvojitel jsem na ‚rodičáku‘ zůstal já. Ty tři roky doma byly někdy na palici, na konci už jsem se dost těšil do práce. Důležité pro mě bylo najít si nějakou partu – naštěstí jsme v sousedství měli dvě holky s dětma, a tak jsme většinu těch tří let prožili dost spolu.“

— Luboš

Biologické otcovství – my dva a vztah s matkou/dárkyní

Pokud je pro pár důležité, aby jeden z partnerů byl biologickým otcem dítěte, bude dalším klíčovým rozhodnutím nastavení vztahů s matkou dítěte, náhradní matkou či dárkyní.

Sdílené rodičovství aneb rozdělení péče mezi otce a matku/y

► Co je dobré vědět – základní informace

Založení širší rodiny se ženou nebo ženským párem je obvykle první možnost, která mužské partnery toužící po otcovství napadne. Pro variantu rodiny, kde plně aktivní rodičovskou roli bude spolu s otci zastávat také žena či ženský pár, se vžil termín *sdílené* nebo *platonické rodičovství*. Dítě pak vychovávají dva otcové a jedna či dvě matky. Právními rodiči ale mohou být jen dva z rodičů (zpravidla biologický otec a biologická matka), jejich partneři zůstávají v roli sociálních rodičů. Tento rodinný model se asi nejvíce podobá situaci, kdy dítě vychovávají heterosexuální rodiče, kteří se spolu rozešli a nyní žijí s novými partnery.

Řada mužů či gay párů v ČR v tomto modelu již děti vychovává, přičemž iniciativa k založení rodiny obvykle nevzešla od nich, ale od ženy či ženského páru. Takové rodiny mají zpravidla trochu jinou dynamiku a rozdělení rolí, než když je vznik rodiny iniciován muži. Sdílené rodičovství vzniká rovněž v případech rozpadu původně heterosexuálního páru poté, co se otec vyoutoval jako gay.

Pokud sdílené rodičovství iniciuje mužský pár, je jeho prvním krokem hledání ženy či ženského páru, se kterým by bylo možné se o péči o dítě podělit. Při tomto výběru je klíčová vzájemná důvěra a společné vyladění, aby zúčastnění byli schopni dítěti zajistit dlouhodobě stabilní a předvídatelné prostředí. Pokud muži nemají

ve svém blízkém okolí žádnou ženu, na niž by se s takovou představou mohli obrátit, mohou hledat matku pro své dítě například na internetu. V takovém případě je obzvláště vhodné věnovat pozornost navázání vztahu a nepodcenit počáteční společné vyladění, i když to může zabrat více času. Narození dítěte rodiče spojí na celý zbytek života, a proto se vyplatí věnovat výběru partnerky pro takový závazek opravdu důkladnou pozornost. Touha po dítěti a nedočkavost by neměly vést ke kompromisům, které by pak mohly ztížit budování láskyplného a stabilního rodinného zázemí. Pro vedení „námluv“ se může hodit seznam témat a otázek, které se v zahraničí doporučují pod pojmem rodičovská dohoda (viz rámeček).

Rodičovská dohoda...

V zahraničí je při zakládání sdílené rodiny doporučováno uzavřít rodičovskou dohodu, která shrnuje, jak bude dítě vychovááno, definuje role a odpovědnosti jednotlivých rodičů. Taková rodičovská dohoda není právně závazným aktem, nicméně je velmi důležitým krokem pro sladění vzájemných pohledů a očekávání. To může zásadně usnadnit rodičovství a pomoci předejít případným nedorozuměním či konfliktům. Pro šťastný život dítěte je zásadní bezpečí, stabilita a předvídatelnost. Pro dítě je nejlepší, když pro něj platí stejná základní pravidla u všech rodičů.

Na co myslet při vytváření rodičovské dohody:

- ◆ Praktické otázky - Kde bude mít dítě hlavní domov? Na které adrese bude nahlášeno bydliště dítěte? Kolik času s ním budou jednotliví rodiče trávit? Budeme chtít společně více než jedno dítě? Jak budeme rozhodovat o jménu a příjmení pro dítě/děti? Jak dojde k početí?
- ◆ Právní otázky - Kdo budou legální rodiče? Kdo bude zastávat role sociálních rodičů? (Mohou nastat situace, kdy při zakládání rodiny jde o mužský pár a singl ženu, později se ale objeví partner/ka ženy apod.). Jak budou zajištěna práva a povinnosti sociálních rodičů (např. sepsání plných mocí, závěti apod.)?

- ◆ Finanční otázky - Jak se jednotliví rodiče podílí na finančních výdajích v průběhu těhotenství a života dítěte?
- ◆ Výchova a pravidla - Jaké výchovné přístupy chceme uplatňovat? Kdo a jakým způsobem rozhoduje o jednotlivých pravidlech? Jak rozhodujeme sporné situace? Jak dítěti zajistíme konzistentní přístup k výchově a pravidlům?
- ◆ Životní situace - Co má dítě jíst, či naopak nejíst? Jak se stavíme k očkování a dalším zdravotním úkonům? Jak si představujeme vzdělání dítěte? Kde a jak budeme vybírat školky/školy? Kdo bude chodit na rodičovské schůzky? Bude dítě vychovááno ve víře? Chceme nechat dítěti propíchnout uši?
- ◆ Změny - Co se stane, když se jeden z párů rozpadne? Co se stane, když někdo zemře? Co když se někdo z rodičů bude chtít přestěhovat do zahraničí?

Doporučení jsou sestavena podle publikace A Guide for Gay Dads od organizace Stonewall: https://www.stonewall.org.uk/system/files/A_Guide_for_Gay_Dads_1.pdf

► Proč muži volí tuto cestu

- ❖ Pro řadu mužů se sdílené rodičovství nabízí jako první možnost jak zplodit vlastní biologické dítě. Je to nejsnazší a dostupná cesta, nevyžaduje zásadní finance.
- ❖ Řada mužů tento rodinný model volí jednoduše proto, že byli osloveni ženou nebo ženským párem, který také touží po dítěti.
- ❖ Dítě zná své biologické kořeny, matka hraje v jeho životě aktivní roli.
- ❖ Tento rodičovský model zároveň poskytuje víc prostoru pro vlastní život a volný čas, a může tak pomoci předcházet rodičovskému vyhoření - což má v důsledku pozitivní vliv i na život dítěte.
- ❖ Na výchově i na řešení praktických věcí se podílí více osob (rodiče, ale i prarodiče a další širší rodina), dítě tak má k dispozici více výchovných vzorů.

- ❖ Více rodičů poskytuje vyšší jistotu ekonomického zabezpečení v případě výpadku některých příjmů i obecně možnost vyššího ekonomického standardu pro dítě či děti.

„Když jsem o rodičovství začal přemýšlet, našel jsem na internetu kusé informace a začal jsem hledat biologické protějšky. Scházel jsem se s holkama na inzerát - s dvojicemi i samotnými holkama - různě po republice. Většinou jsme se rozcházel v představách. Přístup ‚dej sem materiál a zmiz‘ byl nejčastější, ale já jsem chtěl být zapojený víc. Neměl jsem konkrétní představu, v základu bylo ‚existenciální biologické puzení‘, měl jsem poměrně silnou potřebu pokračování, předání čehosi.“

— Karel

„Sestra mého partnera si našla dlouhodobou partnerku a přišla s nápadem, jak pro potomka zabezpečit rodiče, když jsou v jejich rodině dva gay sourozenci - mohli bychom si pořídit dítě ve čtyřech. My jsme do toho s partnerem vzhledem k jejich dlouhodobému vztahu šli. Podvědomě jsme se spolehli na to, že jsou spolu dlouho. Určitě by ale bylo lepší víc prověřovat matku i pár. Řešit společně přístup ke vztahům a výchově... Jakmile se dítě jednou narodí, čas běží rychle a už není možné se dohodnout na jiném rodičovském přístupu. Musíš začít zacházet s tím, co máš.“

— Jarda

„Zvažovali jsme jiné možnosti, ale tohle nám přišlo nejjednodušší. Náhradní rodinná péče moc nepřipadala v úvahu. Náhradní matka byla hypotetická možnost. Podal jsem inzerát a přišla jen jedna odpověď. Sedli jsme si, byla mi sympatická, máme podobně nastavené hodnoty. A tak jsme to neodkládali a v řádu týdnu se do toho pustili.“

— Olda

► **Jaká jsou možná rizika a nevýhody**

- ❖ Muži často „tahají za kratší konec“, a to především v počátcích, kdy je dítě malé. V prvních měsících miminko zpravidla závisí na matce víc než na otci. Mohou nastat neshody kvůli nenaplněným očekáváním. Jak dítě roste, nerovnováha se obvykle vyrovnává.
- ❖ V praxi může být obtížné sladit životní i výchovné přístupy všech rodičů. Model klade vysoké nároky na mezilidskou komunikaci a vzájemný respekt rodičů i širších rodin.
- ❖ Vzhledem k různým pohledům na věc a k vysokým nárokům na komunikaci hrozí riziko nedorozumění, sporů či úplného rozpadu rodinného modelu.

- ❖ V případě nesouladu mezi rodiči či rozpadu rodinného modelu se muži potýkají s obavami ze soudního řízení. Přetrvává představa, že matka bývá ve výhodnější pozici, zvláště pokud je dítě ještě malé. Podle současné soudní praxe lze říci, že v lepším postavení – zejména v případě menších dětí – je ten z rodičů, který o dítě dosud ve větší míře pečoval. U starších dětí dnes soudy obecně přijímají střídavou péči jako prioritní způsob řešení.
- ❖ Nevýhodou dělení času mezi více rodičů může být pro každého z nich méně času stráveného s dítětem, a tedy méně prostoru pro předávání vlastních životních hodnot a postojů.
- ❖ V praxi mnohé páry čelí tomu, že neznají nebo nemohou najít nikoho, koho si vedle sebe ve sdíleném rodičovství dovedou představit.

„Tomu našemu seskupení říkáme rodina, ale vnitřně to cítím jako spřátelené páry. Jsme dva páry, které se podílejí na péči a výchově dítěte. Chceme se domluvit, ovšem často to není jednoduché, často vzniká nestabilní triangulace a koalice. Učíme se v té nepřehlednosti plavat a znovu přistávat v počáteční realitě dvou párů hledajících syngii i přes odlišné životní styly, ale s pokusem respektovat tu barevnost a odlišnost.“

— Pavel

„Nějakou větší dohodu jsme předem nedělali. Nechal jsem jim volnou ruku od začátku. Řešili jsme to za pochodu – když se něco objevilo, tak jsme to vydiskutovali. Mě pak starosti zavály do zahraničí, a jim to vyhovovalo... Na placení jsme taky nebyli pevně dohodnutí. Já platím, kolik můžu, a nikdy si neřekly o víc. Obě vydělávají slušně, i rodinné zázemí je slušné finančně. A navíc by si myslely, že by to pro ně byl i větší závazek k chlapovi. Pořád cítím lesbí přístup cizorodého elementu. Byly situace, kdy jsem některé měsíce nemohl dávat nic, a byly velice vstřícné, pak jsem zas poslal víc...“

— Karel

„Kanadský kamarád mi řekl: ‚Udělej s ní dohodu o právech a povinnostech.‘ Já nevěděl, co by v té dohodě mělo být, a zároveň jsem netušil, jak by to mohlo být vymahatelné. Hořce jsem pak litoval. Před porodem jsme si řekli, že rodiče mají rovná práva a povinnosti, ale v praxi to tak nebylo, po porodu se vše změnilo. Když byla malá, tlačili jsme kočár každý den, aby se Jiřina mohla vyspat. Když už jsme nebyli nutní, tak 2× týdně dvě hodiny. Maminka, jak byla šťastná v mateřství, tak si dcerku uzurpovala. Nesměl jsem ji vzít ani do náruče. Trvalo dva roky, než jsem s ní mohl ven, a pět let, než jsem mohl jet na víkend – to už jsem hrozil soudem... Překvapí-

lo mě, když mi právnička řekla, že můžu chtít střídavou péči. Matka se mi nejdřív vysmála, pak ale pochopila, že možnosti mám. Vyřikali jsme si to, na soud nedošlo, a teď máme s matkou přátelské vztahy. Taky je to už hodně v rukou dcerky, nikdo jí vztah nediktuje, snažíme se vidat co nejčastěji. Až do puberty to bylo 1× měsíčně celý víkend a dvě odpoledne v týdnu. Teď každou neděli a 1× za měsíc celý víkend, občas na dovolenou na chalupu.“

— Olda

Řešení problémů

Nejlepším způsobem řešení otázek spojených s rodičovstvím je dohoda mezi rodiči. Je možné snažit se o ni bez vnější pomoci, ale v případě nemožnosti dosáhnout shody je vhodné obrátit se na advokáty*ky věnující se rodinnému právu. Ti*ty mohou rodičům poskytnout rady ohledně toho, jaká jsou jejich práva a povinnosti.

Případně je možné využít i cestu mediace, kdy k dosažení dohody rodičům napomáhá mediátor*ka - na jeho*jejím výběru se rodiče dohodnou, nebo jim ho*ji určí soud. Mediátoři*ky mají často právní vzdělání, takže mohou rodičům poskytnout i informace o právním rámci.

Dohodou - a to i dohodou, k níž strany dovede soud - je možné ukončit i soudní řízení, pokud k jeho zahájení bylo nutné přistoupit. V praxi bývá rovněž obvyklé, že se rodiče předtím, než přistoupí k zahájení soudního řízení, obrátí o pomoc na orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Je-li mezi rodiči vůle dosáhnout dohody, je vhodné jí využít. Pokud však jakékoliv pokusy selhávají, zůstává často jako jediná možnost podání návrhu na soud, a tím pádem zahájení soudního řízení. Nejčastěji se řízení týkají svěřeni do péče (české právo zná péči společnou, střídavou a výlučnou), styku dítěte s rodičem, který ho nemá ve své péči, a výše výživného. V úvahu mohou ale přicházet i soudní řízení o významných záležitostech týkajících se dítěte (např. otázka volby vzdělávací instituce, volba povolání, nemožnost dohodnout se na místě trvalého bydliště, podstatné záležitosti při správě jmění dítěte).

Ve všech těchto případech je kromě rodičů účastníkem řízení i dítě. Pokud je nezletilé, zastupuje ho tzv. kolizní opatrovník*ice ustanovený*á soudem (nejčastěji jím bývá orgán sociálně-právní ochrany dětí). Úhelným kame-

nem rozhodování soudu a přístupu kolizního opatrovníka*ice je nejlepší zájem dítěte. V této souvislosti je nutné pamatovat na to, že dítě má zásadně právo na péči obou rodičů a na styk s oběma z nich. Pokud nedojde ze strany soudu k omezení či vyloučení rodičovské odpovědnosti některého z rodičů, platí, že rodičovská odpovědnost a s ní spojená práva a povinnosti náleží oběma rodičům, tedy nejen tomu, jemuž bylo dítě svěřeno do péče.

„Během první společné dovolené, když byl naší dceři necelý rok, se poprvé projevíly rozdily v přístupu k péči o dítě. Pohádali jsme se a matky s námi přestaly komunikovat. Zjistili jsme, že Adriana není schopná o ničem diskutovat. Ukázala, že si myslí, že dcera je jejich, a půjčuje nám ji, jen když chce. Několik měsíců jsme se s dcerou neviděli, pak jen na neutrální půdě. Vyslali jsme právníčku a ta se snadno domluvila s tou jejich na úpravě styku. Matky to ale nikdy nepřijaly, svou právníčku vyhodily... a dceru jsem začal pravidelně vidat, až když jim to nařídil soud. V rozhodování o dítěti se Adriana s námi nebaví: o výběru školy, očkování, vegetariánské stravě dítěte... Kdybychom tušili, že se mohou objevit komplikace, zkusili bychom předem rodičovskou dohodu. Je ale otázka, jestli takové ujednání má nějakou právní váhu. U soudu by řekly, že naše dohody myslely jinak.“

— Jarda

Náhradní mateřství aneb výhradními pečovateli jsou tátové

► Co je dobré vědět – základní informace

Náhradní či surogátní mateřství vzniklo jako jedna z možností řešení neplodnosti heterosexuálních párů. Obecně lze *surogaci* definovat jako praktiku, během níž jedna žena donosí dítě pro jinou osobu či pár s úmyslem, že tato osoba nebo pár se po porodu stanou jeho rodiči.

Surogátní mateřství se využívá v situacích, kdy biologická matka nemůže dítě donosit. K první úspěšné implantaci embrya biologických rodičů do dělohy náhradní matky došlo v USA v roce 1985. Od té doby se na asistované reprodukci podílejí tři osoby - biologická matka dítěte, biologický otec a náhradní matka.

Metoda surrogátního mateřství má již dávnou historii - o předobrazech dnešní surogace se můžeme dočíst už v Bibli. Moderní zpracování biblického příběhu Sáry, Abraháma, Hagar a Izmaela přináší kniha Margaret Atwood Příběh služebnice a jí inspirovaný TV seriál. V Česku také ve filmu Musíme si pomáhat.

Surogace zahrnuje celou škálu možností, které se liší podrobnějšími specifiky - např.:

- ❖ zda má být použit genetický materiál otce či otců,
- ❖ zda budoucími rodiči smí být pouze pár,
- ❖ zda náhradní matka jedná úplatně, či bezúplatně,
- ❖ zda musí mít takový postup výslovné uznání v právním řádu.

Mnohé z těchto aspektů v sobě obsahují důležitý etický rozměr.

V oblasti právní regulace náhradního mateřství se od sebe jednotlivé státy velmi liší. V některých zemích je dokonce možné setkat se s trestněprávními sankcemi za provádění asistované reprodukce. Situace není jednotná ani v rámci EU. Náhradní mateřství je zcela zakázáno např. v Německu, Francii, Itálii, Rakousku, Portugalsku, Španělsku, Švédsku. Naopak povoleno v nekomerční formě je např. ve Velké Británii, Irsku, Nizozemsku, Belgii, Řecku. Dále je možné např. v Rusku, Gruzii a na Ukrajině.

V České republice náleží náhradní mateřství do „šedé zóny“ - není konkrétně právně upraveno, nicméně je zmíněno v § 804 občanského zákoníku, který říká: „Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství.“ Vzhledem k této zmínce je zřejmé, že surogace není zakázána, ale v podstatě vše, co se jí týká, je ponecháno bez právní regulace.

Pokud se na různé přístupy k náhradnímu mateřství podíváme z hlediska nejlepšího zájmu dítěte, jeví se jako nejvhodnější postup právně ošetřená surogace v USA či v zemích s podobným přístupem, kdy hrají důležitou roli vysoké etické standardy v rámci celého procesu. V takovém případě má dítě jistotu obou rodičů s plnými právy a povinnostmi, což je pro něj zárukou stabilního a bezpečného rodinného zázemí a čímž je naplněno i jeho právo znát svůj původ, které zaručuje Úmluva o právech dítěte.

„Jsme spolu 20 let. Vždycky jsme se o tom bavili. Sám jsem vždycky věděl, že bych chtěl mít dítě, ale nebyla na to ekonomická situace ani bydlení, dlouho jsem to potlačoval. Kolem čtyřicítky jsem si říkal, že už začíná být pozdě. Tou dobou už jsme měli slušný byt, ale nikde jsem nedostal rozumnou informaci a nemám žádné kamarádky lesby. Pak jsme náhodou potkali kluky, kteří měli děcko z náhradního mateřství. Tou dobou jsme uvažovali o adopci, ale ta byla tak zdoluhavá a nejistá, že jsme se nakonec vydali cestou náhradního mateřství z USA.“

— Max

► Co je dobré vědět – model USA

Mezi země, kde je náhradní mateřství plně právně ošetřeno, a to včetně mnoha etických aspektů, patří některé státy USA a Kanada. České gay páry, které se rozhodly tuto cestu využít, si zatím nejčastěji vybírají USA. Pro podrobnější představení náhradního mateřství uvádíme modelový příklad ze státu Wisconsin.

Jak probíhá náhradní mateřství v USA

1. Výběr agentury

Vyhledáváním a zprostředkováním kontaktu s náhradní matkou se v USA zabývají specializované agentury. Mají ovšem své limity, především jen některé pracují s gay páry a zároveň s cizinci.

Služby agentur spočívají v zajištění právního servisu, poradenství ohledně výběru kliniky umělého oplodnění a zdravotního pojištění novorozence, pomoci při domlouvání citlivých záležitostí s náhradní matkou (např. přítomnost u porodu) a obecně v provázení budoucích rodičů celým složitým procesem. Kvalita a míra poskytované péče se u jednotlivých agentur může výrazně lišit. Proto je při výběru vhodné věnovat pozornost nabízeným podmínkám, termínům i dojmu z osobního jednání, které probíhá na dálku prostřednictvím online schůzek.

Rovněž je dobré informovat se o právní situaci ve státě, kde agentura působí (např. jestli tamní zákony umožňují vydání soudního rozhodnutí o rodičovství obou mužů, nebo je rozhodováno jen o rodičovství jednoho a rodičovství druhého je právně formulováno jako osvojení). Tento aspekt je dobré si ohlídat, protože český soud může odmítnout uznat zahraniční rozhodnutí o rodičovství, které bylo založeno dohodou o náhradním mateřství. Problematická by mohla být právě situace ze států, v nichž právní úkon uznání rodičovství probíhá ve více fázích - v podstatě jako uznání rodičovství biologického otce a teprve následně osvojení dítěte jeho partnerem. V takových případech je vysoce pravděpodobné,

že by v ČR bylo uznáno jen rodičovství biologického otce, neboť české soudy sice uznávají zahraniční rodičovství stejnopohlavních párů, ale zároveň neuznávají osvojení stejnopohlavními páry či partnerem ve stejnopohlavním páru, k němuž dojde v zahraničí.

2. Náhradní matka

Podmínky kladené na budoucí náhradní matky jsou poměrně přísné (viz rámeček). Jejich smyslem je zajistit, aby žena byla schopna donosit zdravé dítě a předat ho jeho zamýšleným rodičům. Agentura provádí také psychologické vyšetření budoucích rodičů, aby se ujistila, že narozené dítě v pořádku převezmou, celý proces zvládnou a dítě půjde do dobrých rukou.

Aby se zájemkyně mohla stát náhradní matkou, musí s ohledem na blaho budoucího dítěte:

- ◆ mít své vlastní děti a neplánovat další;
- ◆ být dostatečně materiálně zabezpečená (není možné, aby náhradní mateřství využívala jako způsob obživy nebo jako řešení své neuspokojivé sociální situace);
- ◆ žít v trvalém vztahu (to znamená mít dostatečné zázemí a podporu také ze strany svých nejbližších), přičemž manžel nebo partner musí s náhradním mateřstvím souhlasit;
- ◆ být zdravá tělesně i duševně (prochází rozsáhlým vyšetřením), nekouřit, neužívat drogy a být schopná se během těhotenství zdržet alkoholu.

3. Výběr kliniky asistované reprodukce

Klinik, které pracují se zahraničními klienty, je z celkového počtu těchto zařízení v USA pouze zlomek; nejsou v každém státě federace a jejich nabídky se výrazně liší. Je důležité vědět, kolik která klinika nabízí pokusů o umělé oplodnění a zda je schopná zprostředkovat výběr dárkyně vajíček. Roli bude hrát také vzdálenost, kterou bude muset náhradní matka na kliniku urazit, včetně toho, zda je ochotná cestovat letadlem.

4. Výběr dárkyně vajíček

Kliniky obvykle mívají kontakty na předem vyšetřené dárkyně vajíček. Mimo kliniky existuje řada agentur s rozsáhlým výběrem dárkyň, informace o nich však zpravidla neprošly ověřením.

Dárkyně vajíček může zůstat anonymní, poloanonymní, nebo být známá. U anonymní dárkyně zájemci získají pouze údaje o jejím zdraví, vzdělání, osobnosti a její fotografie; s poloanonymní dárkyní je možné navíc online pohovořit, ale ne ji kontaktovat do budoucna; u známé dárkyně získají zájemci jméno a kontaktní údaje.

Při výběru dárkyně je vhodné mít na paměti, že Úmluva o právech dítěte zaručuje dítěti právo znát svůj biologický původ, pokud to je možné.

5. Setkání s náhradní matkou

Poté, co si budoucí rodiče i náhradní matka prostudovali informace o sobě navzájem a souhlasili se zprostředkováním kontaktu, setkají se spolu v agentuře a pak zpravidla proběhne návštěva u náhradní matky doma. Záleží na obou zúčastněných stranách, jak intenzivní kontakt zvolí. Zpravidla však bývá od počátku a během těhotenství poměrně intenzivní a pokračuje i po narození dítěte. Domluva na společném styku mezi náhradní matkou a otci může pomoci vytvořit bezpečné prostředí pro rodiče i dítě/děti, které se narodí. Osobní sympatie a vzájemné naladění samozřejmě v průběhu času mohou vstoupit do hry a původní představy o šíři kontaktu ovlivnit.

6. Vložení embrya a čekání na dobré zprávy

Přibližně šest týdnů trvá sladění menstruačních cyklů dárkyně vajíčka a náhradní matky, aby bylo možné provést odběr vajíčka, jeho oplodnění a následnou implantaci do dělohy náhradní matky. První hormonální test, ze kterého lze usuzovat, že těhotenství opravdu začalo, se provádí 10-14 dnů po implantaci.

7. Když se nedaří...

Je-li k dispozici dostatek embryí, pokus o otěhotnění se může opakovat, a to s embryi obou otců, druhého otce, případně na jiné klinice, v nejzazším případě i s jinou náhradní matkou (viz bod 2).

8. Když se daří...

V pokročilé fázi těhotenství proběhne online soudní řízení (praxe ve Wisconsinu), na kterém jsou se svými právními zástupci přítomni zamýšlení rodiče, opatrovník*ice nenarozeného dítěte ex offio i náhradní matka s manželem. Ti se před soudem vzdají svého rodičovství, soud schválí dříve uzavřenou dohodu o náhradním mateřství a stanoví, že rodiči dítěte se stanou zamýšlení rodiče. Tento předběžný rozsudek soud automaticky potvrdí po narození dítěte a na jeho základě je vystaven rodný list.

Ne ve všech státech tento proces probíhá stejně. Někde se vydává jen rozsudek před narozením, jinde si zamýšlený rodič může vybrat, zda chce oba. Nicméně právě v rozsudku po narození již jsou osobní údaje dítěte, takže se týká konkrétního dítěte s vydaným zahraničním rodným listem.

9. Porod

Většina náhradních matek si přeje přítomnost budoucích rodičů u porodu. Jelikož se nejedná o první porod, lze předem odhadovat, zda proběhne v termínu, nebo předčasně, a tedy být u něj včas. Mezi sebou si rodiče domlouvají, kdo přestřihne pupečnickovou šňůru a kdo si jako první k sobě novorozence přitiskne. Zatímco náhradní matka odpočívá ve svém pokoji, většina porodnic poskytne rodičům vlastní pokoj, kde o dítě pečují hned od narození, a o správné péči je podrobně poučí. Cca 48 hodin po porodu mohou rodiče i náhradní matka porodnici opustit. Další péče je už na rodičích, kteří se mohou s náhradní matkou domluvit na případném zapojení do péče, např. v podobě kojení nebo odstříkávání mateřského mléka.

10. Formality a cesta domů

Po potvrzení předběžného rozsudku je dítěti vystaven rodný list, ve kterém (ve Wisconsinu) může být uveden otec a matka, samotný otec, nebo dva otcové. Na základě rodného listu vystaví pasový úřad (který se nachází pouze v některých státech USA) na počkání cestovní pas dítěte, s nímž lze opustit USA. Celý postup lze zvládnout cca do 10 dnů od porodu. Na zvážení rodičů samozřejmě je, s jak malým dítětem podstoupí poměrně náročnou cestu do ČR. České zastupitelské úřady odmítají vydat dočasný cestovní doklad na základě amerického rodného listu, byť jsou v něm uvedeni jako rodiče občané ČR. Je tedy opravdu nutné počkat na vydání amerického cestovního pasu.

11. Získání českého občanství pro dítě

Vyřízení osobních dokumentů dítěti je prioritou, aby mohlo vyrůstat ve stabilním a bezpečném rodinném zázemí bez právních nejistot. Nejprve je nutné podat návrh na uznání zahraničního soudního rozhodnutí Nejvyšším soudem České republiky. Dosavadní praxe ukazuje, že pokud jde o rozhodnutí o rodičovství (tedy rodičovství není založeno na osvojení) a podklady jsou dobře připraveny, soud vydá pozitivní rozsudek. Následně je možné nechat osvědčit české státní občanství dítěte a podat žádost o jeho zápis do zvláštní matriky v Brně. Rodné číslo dítěte zjistí rodiče z jeho českého rodného listu.

Zdravotní pojištění pro dítě je možné začít řešit paralelně s návrhem na uznání zahraničního rozsudku Nejvyšším soudem ČR. Přinejmenším u VZP je možné již v tuto chvíli požádat o předběžnou registraci, která se konečnou stává v okamžiku, kdy je pojišťovně doložen český rodný list s rodným číslem.

Přiznání rodičovského příspěvku nečiní dnes českým úřadům problém. Je však možné jej začít vyřizovat až poté, co je k dispozici český rodný list dítěte.

Nejednoznačná je situace ohledně peněžité pomoci v mateřství (tzv. „mateřská“). V ČR existují dva případy, kdy byla tato dávka otci dítěte náhradní matky přiznána, a to již od okamžiku narození dítěte. Jednalo se však o specifickou situaci. Po posledních konzultacích s Českou správou sociálního zabezpečení vše nasvědčuje tomu, že i v dalších případech bude „mateřská“ přiznávána. Vždy však maximálně za období od narození dítěte. I toto je však možné začít zařizovat až poté, co je k dispozici český rodný list dítěte.

Často kladené otázky

1. Kolikrát je třeba do USA jet?

Minimálně dvakrát. Poprvé odevzdat sperma, seznámit se s náhradní matkou a případně absolvovat psychotest, pokud ho nebylo možné vyřídit online. Podruhé na porod. Další možná cesta je k odevzdání spermatu v den odběru vajíčka, aby před umělým oplodněním nemuselo projít zmražením, a další například na velké vyšetření ultrazvukem ve 20. týdnu těhotenství, kdy je případně možné navštívit také porodnici.

2. Jaký vztah má dítě k náhradní matce?

Pro dítě je náhradní matka „ta paní, co jsem u ní byl v bříšku“ a vztah jako k matce k ní navzdory občasným kontaktům nevzniká. Podoba a intenzita vztahu záleží na dohodě mezi rodiči a náhradní matkou. S citlivou komunikací o podobě rodiny poradí psycholog*žka, kteří s budoucími rodiči pracují v agentuře.

3. Co když náhradní matka odmítne dítě předat?

Především je nutné konstatovat, že v praxi k takovým situacím nedochází. Jako náhradní matky jsou vybírány ženy, které náhradní mateřství vnímají především jako pomoc bezdětným párům a jsou psychicky natolik vyrovnané a odhodlané, že s přechodem dítěte do péče zamýšlených rodičů nemají problém. Nicméně v některých státech USA již došlo k prolomení zažité zásady, že matkou dítěte je automaticky žena, která ho porodila. Konkrétně ve Wisconsinu judikatura stojí na straně zamýšlených rodičů, protože mezi náhradní matkou a jí odnošeným dítětem není biologické spojení.

4. Co když budou během těhotenství odhaleny vážné zdravotní komplikace?

Dojde-li k tomu, že je včas zjištěna závažná zdravotní porucha nebo možnost jejího vzniku, mohou si budoucí rodiče položit otázku, zda budou schopni o dítě s těžkým postižením pečovat. O případném umělém přerušení těhotenství rozhoduje náhradní matka.

5. Je potřeba umět anglicky?

Pokud vaše angličtina není dokonalá, agentura na nejdůležitější úkony zprostředkuje tlumočníka. Protože ale zároveň budete ve styku s náhradní matkou, určité jazykové znalosti jsou potřeba.

6. S jakými náklady je nutné počítat?

Zamýšlení rodiče hradí různé typy nákladů, které jsou s celým procesem spojeny. Musejí počítat s platbou za služby americké agentury, za své cesty a pobyty v USA, s úhradou zdravotních i správních poplatků i s finanční kompenzací pro náhradní matku. Je proto potřeba disponovat alespoň sto tisíci dolary a není na škodu si připravit i finanční rezervu.

7. Není neetické zaplatit někomu za to, aby mi odnosil dítě?

Vyspělá lékařská věda dnes umožňuje tak sofistikované procesy, jako je náhradní mateřství. S vědeckým rozvojem vždy přichází i etické otázky. Na každém člověku je zvážit, jaký postoj k této možnosti zaujme a jaké si nastaví osobní hranice. Existují různé právní systémy a některé z nich se s etickými otázkami surogace snaží co nejlépe vyrovnat, jiné je pomíjejí. V regulovaném systému, jaký je zaveden v některých státech USA, se dbá na to, aby motivace náhradních matek nebyla ekonomická. K této fyzicky i psychicky náročné oběti se odhodlávají ženy, které chtějí někomu pomoci naplnit jednu ze základních lidských potřeb. Ve Velké Británii je například náhradní mateřství povoleno pouze bezúplatně.

► Proč muži volí tuto cestu

- ❖ Náhradní mateřství je plně legální cesta, jak se oba partneři mohou stát otci a výhradními pečovateli. I v ČR lze v případě náhradního mateřství vzniklého v zahraničí docílit zapsání obou otců do rodného listu a následného uznání rodičovství obou, což dítěti zajistí stejnou právní ochranu, jaké se těší děti párů tvořených mužem a ženou.

- ❖ Důvodem také bývá fakt, že jiné cesty k biologickému rodičovství nejsou pro pár dostupné, anebo si je nedovede představit.
- ❖ Dítě bude mít z hlediska svého práva na znalost svého původu tu výhodu, že bude vědět, kdo jsou jeho biologičtí rodiče.

► **Jaká jsou možná rizika a nevýhody**

- ❖ Vysoká finanční náročnost, jejíž přesnou výši je dopředu těžké odhadnout. V případě, kdy se objeví komplikace, mohou náklady narůstat.
- ❖ Jedná se o zdlouhavý proces - od počátečního hledání agentury přes úspěšné těhotenství a porod k následnému právnímu uznání v ČR uplynou minimálně dva roky, zpravidla však déle.
- ❖ Pandemie COVID-19 ukázala, že dalším možným úskalím jsou složitá přeshraniční jednání. Uzavření hranic a nemožnost cestování způsobily v řadě případů komplikace, které dopadly i na čerstvě narozené děti. Složitost a náročnost celého procesu náhradního mateřství proto vyžaduje, aby zamýšlení rodiče důkladně zvážili své možnosti s ohledem na dítě, o které se budou muset za každých podmínek postarat.

► **Co je dobré vědět – náhradní mateřství v ČR a dalších zemích**

Je sice pravda, že i v České republice dochází k případům, které lze označit za náhradní mateřství, jedná se však o oblast ponechanou v právním vakuu. V případě heterosexuálního páru lze při spolupráci všech zúčastněných dosáhnout právní cestou toho, aby náhradní matka přestala být považována za matku dítěte a byla nahrazena manželkou otce coby osvojitelkou. Právními rodiči se tedy mohou stát dospělí, s nimiž dítě reálně žije a tvoří rodinu, což přispívá ke stabilitě jeho rodinného zázemí a pocitu bezpečí.

V případě gay páru však v ČR nejde dosáhnout toho, aby dítě nemělo náhradní matku zapsanou v rodném listu. Náhradní matka má tudíž rodičovskou odpovědnost vůči dítěti, a to včetně vyživovací povinnosti. Zároveň je zachována právní možnost, aby tato žena kdykoli začala usilovat o styk s dítětem a případně i o jeho svěření do péče (bylo by otázkou posouzení každého konkrétního případu, jak moc by mohla být úspěšná). V rodném listu bude jako rodič zapsán jen jeden z mužů

a druhý nebude mít vůči dítěti žádná práva, zůstane mu jen povinnost podílet se na jeho výchově, ať už s jeho otcem žije v registrovaném partnerství, nebo v neformálním svazku v rodinné domácnosti. Znamená to tedy, že tento sociální otec nebude mít s dítětem vzájemnou vyživovací povinnost a dítě nebude jeho neopominutelným dědicem. Dítěti tato situace přináší právní nejistotu.

Situaci v oblasti náhradního mateřství v ČR nastiňuje dokumentární film *Duši neprodám* režisérky Evy Tomanové z roku 2016, který je dostupný na iVysílání České televize:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10656265220-dusi-neprodam/21356226482/>

► Proč muži volí tuto cestu

- ❖ Cestou nalezení české náhradní matky se vydávají páry, které nemají finanční prostředky na to, aby mohly využít služeb agentur v USA.
- ❖ Domluva s českou náhradní matkou, která probíhá neoficiálně – tzv. v šedé zóně, jim připadá jednodušší než standardizované procedury v USA.

► Jaká jsou možná rizika a nevýhody

- ❖ Surogace není v ČR právně ukotvena. Z toho plyne nulová ochrana v případě, že se vyskytnou jakékoli problémy. Ve zranitelné pozici se nacházejí nejen zamýšlení rodiče, ale i matka, a především dítě. Pokud se shodneme, že bezpečí a stabilní prostředí pro dítě jsou naprostou prioritou, pak vyhledání náhradní matky v Česku není vhodnou cestou.

„Od začátku jsme věděli, že chceme mít dítě, ale nechceme s ním do naší rodiny přivést další dospělé. Proto pro nás od začátku byla zajímavá surogace. Možnost v USA nám ale přišla příliš zdlouhavá. Nakonec jsme se proto rozhodli pro surogaci v ČR. Největší nevýhodou je tady ta právní neukotvenost, vše jsme si museli zařídit sami. Při výběru matky jsme v podstatě postupovali identicky, jako se to dělá v USA. Sešli jsme se s několika potenciálními surogátními matkami. Při výběru té ‚pravé‘ je nejdůležitější vzájemná chemie, lidé si musí vzájemně sednout. I ona říká, že je pro ni důležité udělat to pro někoho, s kým bude chtít sdílet velmi intimní okamžiky. Surogátka

není biologickou matkou – vajíčka jsou od dárkyně stejně jako v USA. Na klinice jsme byli úplně otevření, jinak to ani neumíme. Porod proběhl v soukromé porodnici. Syna jsme měli v rukou dvě minuty po narození. Matku máme na sociálních sítích, takže o sobě navzájem víme. Mezitím porodila ještě jedno dítě pro heterosexuální pár.“

— Zdeněk

I když v Česku nepatří mezi často zvažované možnosti, je nutné zmínit také náhradní mateřství v zemích východní Evropy nebo Asie. Jeho nižší finanční náročnost s sebou však nese vysoká rizika vyplývající z toho, že se vše odehrává stranou vyspělých právních systémů. V případě náhradního mateřství ze zemí, jako je Ukrajina nebo Rusko, se mohou zamýšlení rodiče dostat do situace, kdy jejich rodičovství nebude v ČR uznáno. Soud totiž může dospět k závěru, že došlo ke zneužití tíživé sociální situace náhradní matky, nebo by mohl uvažovat přímo o obchodování s lidmi.

Vzdálené otcovství a dárcovství aneb hlavní roli hraje matka

► Co je dobré vědět – základní informace

Mezi možnostmi otcovství nepochybně patří i situace, kdy muž hraje v životě dítěte menší roli. V praxi se mnohdy děje, že samotný gay či gay pár je osloven ženou či ženským párem ke spoluúčasti na rodičovství. V takovém případě iniciativa vychází od ženy/žen, a primární pečovatelkou se tedy stává matka dítěte (zpravidla mužova kamarádka, ať už hetero- či neheterosexuální orientace). Míra zapojení muže do života dítěte se může velmi lišit - někdy jde spíš jen o dárcovství spermatu, jindy je muž pro dítě kamarád apod.

Někteří muži cítí touhu zplodit vlastní dítě, i když pak netouží po aktivní účasti na výchově. V takovém případě mohou zplození dítěte sami iniciovat, a to především nabídnutím dárcovství/otcovství v okruhu svých přátel. Pokud ve svém okolí singl ženy či lesby uvažující o rodičovství nemají, mohou případně zájemkyně hledat na internetu.

S otcovstvím jsou však bez ohledu na míru zapojení otce do výchovy spojena práva a povinnosti sloužící k ochraně dítěte. Soud může otci uložit, aby se podílel na péči a např. platil alimenty, a to i když není uveden v rodném listu (nejprve však musí dojít k určení jeho otcovství a v jeho důsledku k zapsání otce do matriky a rodného

listu). Toto platí i v případě, kdy muž kamarádce podepíše souhlas s asistovanou reprodukcí při využití spermatu anonymního dárce - tento akt zakládá tzv. domněnku otcovství.

► Proč muži volí tuto cestu

- ❖ Mnohdy je hlavní motivací snaha pomoci kamarádce/kamarádkám k rodičovství.
- ❖ Je pro ně důležité, aby dítě mohlo znát svůj původ, což by v případě anonymního dárce nebylo možné.
- ❖ Tuší, že by třeba později ve svém životě mohli po dítěti zatoužit, ale rodičovství už by nebylo možné.
- ❖ Znamená pro ně možnost předat vlastní genetickou informaci a zároveň si zachovat dostatečnou míru autonomie.

„Představa malého dítěte pro mě nějak nikdy nebyla. Naproti tomu představa diskuze s mladým dospělým, to by šlo. Ty první krůčky a první zoubek, to mě moc nezajímá. To, že jde někdo na vysokou, je zajímavější. Nechtěl jsem nést zodpovědnost za výchovu, naplnění mého života vnímám jinde. Všichni kolem mi říkali - počkej, až se narodí, jak se budeš cítit, až ho budeš mít doma a tak. A ono to jako pořád nepřichází.“

— Roman

„Moje představy byly na začátku trochu jiné. Představoval jsem si, že budu víc zapojený, že se budu s holkama víc vidat. Bránila mi v tom práce, ale i plány matek. Původně jsem zvažoval nějakou větší pravidelnost, ale tušil jsem, že by z toho mohly vzniknout konflikty, a zároveň bych si možná na sebe ušil bič, který by mi komplikoval práci. Byli jsme spolu vřdycky aspoň 2-3× týdně, občas jsme jeli na víkend. Matky mi nikdy nebránily se vidat. Nakonec se to vyvinulo tak, že když byly holky v první třídě, musel jsem se odstěhovat do zahraničí, neměl jsem moc na výběr, finančně bych v Čechách nesehnal práci. Mrzelo mě, že holky uvidím podstatně méně. Ale viděl jsem, že mají dobré zázemí, žijí spokojený život ve stabilní lesbické rodině, mamky drží spolu, naši se s nimi vidají a různě přispívají. Tak se to semlelo tak, jak mělo... Teď jsem takový otcenámořník. Do pandemie jsem jezdil několikrát do roka. Vidíme se hodně přes videohovory, není to ale každodenní úzký kontakt. Měl jsem štěstí na matky, že to klaplo po vícero stránkách. Nechal jsem to volně plynout, a to se ukázalo jako dobře.“

— Karel

► **Jaká jsou možná rizika a nevýhody**

- ❖ Otcovství se obvykle netýká jen muže samotného, ale i jeho okolí. Pokud žije v partnerství, může se ukázat, že partner má jinou představu a např. by preferoval aktivnější rodičovskou roli. Zvláště pokud je muž k otcovství nečekaně osloven ženou, nemusí preference svého partnera znát, protože téma rodičovství ve vztahu dosud nezvažovali. Postoje partnera se také mohou vyjevit až později a mohou být pro vztah destabilizující.
- ❖ Životní situace, názory i partneři se v průběhu času mění a dohody, které fungovaly při zakládání rodiny, nemusí platit navždy. Navíc jakmile dítě povyroste, začne mít vlastní představy o rodině, které nemusejí být v souladu s tím, jak si uspořádání představovali rodiče při jeho narození. I když si muž vybral roli vzdáleného otce, měl by počítat s tím, že v průběhu života se jeho pozice může z různých důvodů změnit.

Co je dobré prodiskutovat, je-li muž osloven k dárcovství či spoluúčasti na rodičovství:

- ◆ Právní a sociální souvislosti rodičovství a dárcovství. Je vhodné sdělit si vzájemně svá očekávání a ujistit se, že všichni zúčastnění chápou stejně, kdo a jak bude v zájmu vytvoření stabilního prostředí pro dítě vykonávat rodičovské role (detailní pozornost si zaslouží jednotlivé oblasti rodičovství - biologické, sociální a právní).
- ◆ Ke zvážení je společná konzultace s právníkem*čkou nebo s právní poradnou Prague Pride, kde je možné se ujistit, že všichni zúčastnění dobře rozumí právním souvislostem svých rozhodnutí.
- ◆ Vyplatí se probrat také širší sociální vztahy a zázemí - do života dítěte mohou vstupovat příbuzní a další blízké osoby (např. partner*ka, který*á může mít na rozdělení rodičovských rolí jiný názor, nebo maminka, která si moc přeje vnoučata apod.).
- ◆ Je dobré vytvořit a probrat strategie, jak rodiče budou o dárcovství či otcovství komunikovat s dítětem. A případně i způsob, jakým budou dospělí dárcovství/otcovství představovat širšímu okolí.

- ◆ Důležité jsou zdravotní otázky – je potřeba počítat s testem na pohlavně přenosné choroby a zvážit případná další zdravotní vyšetření s ohledem na možná rizika pro dítě.
- ◆ Dalším tématem jsou případné potřebné změny životosprávy a způsobu života u muže i ženy, aby zvýšili pravděpodobnost úspěšného početí.
- ◆ Do detailu je nutné společně probrat způsob početí dítěte (podrobně v samostatné kapitole dále). Pokud je v plánu domácí inseminace, ke zvážení je podstoupení testu plodnosti u muže i ženy. I přestože to může být finanční výdaj navíc, přinese podstatnou informaci, zda má domácí cesta šanci na úspěch, či zda je potřeba zvolit jinou metodu, např. kliniku asistované reprodukce.
- ◆ Je dobré připravit časový plán vycházející z ovulačního cyklu ženy. Úspěšné oplodnění může trvat i několik měsíců.

Zdroj: Doporučení sestavena podle publikace Pregnant pause.

[A guide for lesbians on how to get pregnant vydané organizací Stonewall](#)

„Vidáme se párkrát do měsíce. Když jsou nějaké narozeniny, scházíme se i s prarodiči. To ti na začátku tak úplně nedojde, přemýšlíš o dítěti, ale přistane ti do života celá nová rodina – dítě, jeho mámy, jejich rodiče, sourozenci a jejich děti. V našem případě je to docela dost lidí. Naštěstí si to u nás celé dobře sedlo.“

— Roman

„Základem naší dohody bylo, že nebudu platit alimenty a nebudu zasahovat do výchovy. To pořád platí. V řadě dalších věcí se to ale postupně posunuje. Reálně jsem s nimi víc, než jsme si všichni mysleli, a ta iniciativa vychází spíš od holek. Já to chápu, nechceš na začátku nic velkého slibovat, ale když se pak ukáže, že nějak fungujeme, tak je to fajn. Taky se určitě někdy hodí mít třeba tátu nebo babičku na hlídání. Někdy se cítím trochu pod tlakem, ale celkově je to vlastně fajn. Možná bychom si to měli nějak víc ujasnit a říct si, kam se to posunulo, ale na to zatím nedošlo. Myslím, že důležité je nějaké stejné základní hodnotové vyladění, na tom to celé dost stojí.“

— Roman

„Úplně se necítím jako její ‚tatínek‘. Jak bych tu svou roli popsal, to nevím, to nedokážu moc definovat. Uvidíme, jak se to vyvine časem, třeba jestli mi někdy bude říkat tati nebo tak, může se to změnit.“

— Roman

Početí

Způsob početí je ovlivněn zvoleným rodičovským modelem. V případě náhradního materství jiná cesta než využití služeb kliniky asistované reprodukce možná není. V případě ostatních rodičovských modelů je zpravidla možné si vybrat, zda se budoucí rodiče budou o zplození potomka pokoušet doma.

Co je dobré o početí vědět...

- ◆ Pro úspěšné početí je třeba správné načasování dle ovulace. Ta trvá pouze 24 hodin, kdy uvolněné vajíčko putuje vejcovody. Sperma vydrží v těle ženy déle, až 3-5 dnů. I tak je ale prostor pro úspěšné oplodnění poměrně malý. Termínem ovulace se tedy řídí veškeré plánování. Některé ženy mají cyklus pravidelný a je možné dobu ovulace dopředu poměrně přesně odhadnout, jiné ženy takovou pravidelnost nemají, a pak je plánování složitější.
- ◆ Kromě vhodného načasování je důležitá kvalita vajíček a spermií. Tu mohou oba aktéři ovlivnit. Kvalitu spermií pozitivně ovlivňuje zdravá životospráva, je možné zkoušet také různé doplňky stravy. Může být užitečné na začátku procesu absolvovat spermioqram a konzultovat kvalitu spermií s lékařem*kou.
- ◆ Pro kvalitu ejakulátu je před odběrem doporučována také několikadenní sexuální abstinence.

Početí v domácích podmínkách

Vedle možnosti početí prostřednictvím pohlavního styku se v praxi využívá tzv. *domácí inseminace* či lidověji *stříkačková metoda*. Jde o nejjednodušší způsob početí - odběr spermatu i aplikace probíhají v pohodlí domova, je zdarma a nejsou potřeba žádné speciální pomůcky ani dovednosti. Pravděpodobnost početí je srovnatelná s běžným pohlavním stykem. K úspěchu tedy může být potřebný vyšší počet opakování.

Jak na domácí inseminaci

- ◆ Na začátek je potřeba zvážit, jaký způsob odběru spermatu je muži nejpohodlnější. Využít lze např. plastovou/skleněnou nádobku, někteří muži jsou schopni ejakulát odebrat rovnou do stříkačky.
- ◆ Pokud je rodičovství společným plánem obou partnerů v gay páru, je dobré se předem domluvit na roli druhého (nebiologického) nastávajícího otce a na míře jeho zapojení při odběru spermatu. Někteří muži ocení pomoc, jiní naopak preferují v takových chvílích samotu. S partnerem je dobré si toto ujasnit předem, a předejít tak možným zklamáním očekáváním.
- ◆ V případě odběru přímo do stříkačky je potřeba (ve spolupráci s ženou) stanovit její velikost tak, aby byla dostatečně široká pro pohodlné naplnění ejakulátem a zároveň bylo možné ji bezbolestně zavést do pochvy.
- ◆ Po odběru je potřeba udržovat ejakulát v tělesné teplotě – stříkačku lze držet v sevřené dlani do chvíle předání ženě, která následně ejakulát zavede do pochvy či k děložnímu hrdlu. Aplikaci není nutné provést ihned, pro snazší manipulaci některé zdroje doporučují vyčkat 15–20 minut, během nichž dojde ke zkapalnění ejakulátu. Při předávání proto není třeba panikařit a spěchat, vše může proběhnout v klidu.

Zdroj: Doporučení sestavena podle publikace *Pregnant pause*.

A guide for lesbians on how to get pregnant vydané organizací Stonewall

„Nejnáročnější byl první pokus a předání první naplněné stříkačky. Stud a nervozita ale celkem brzo přešly. Vyšlo to na čtvrtý pokus. Myslím, že jsme byli všichni rádi, že to klaplo docela rychle... Když ráno vyjde pozitivní ovulační test, je třeba přeplánovat celý den a vše přizpůsobit tomu, aby se ten pokus povedl. Taky to dost omezovalo náš sexuální život.“

— Michal

„Vzhledem k tomu, že nám bylo oběma přes 40, dost jsme to řešili. Já jsem brala všechny možné doplňky a pořád cvičila. Po otci jsem zas chtěla, aby to nepřeháněl s alkoholem a aby si před každým odběrem šel aspoň zaběhat.“

— Ivana

Početí na klinice

Při inseminaci na klinice zdravotní personál zavádí sperma přímo do dělohy, což mírně zvyšuje pravděpodobnost početí oproti možnostem v domácích podmínkách. Případně dochází k oplodnění prostřednictvím IVF, tedy tzv. ve zkumavce. V případě využití institutu náhradního mateřství probíhá početí vždy prostřednictvím IVF. Tato metoda představuje větší zásah do organismu ženy. Zpravidla se využívá hormonální příprava, která umožní odběr hned několika vajíček naráz. Vznikne tak více embryí, která je možné nechat zmrazit. IVF s sebou nese finanční náklady, které se u jednotlivých klinik liší.

Jak probíhá odběr spermatu na klinice

- ◆ K odběru ejakulátu na klinice dochází v tzv. odběrové místnosti, kde je muž sám.
- ◆ Většina klinik asistované reprodukce v první řadě provádí vyšetření na zjištění kvality spermií – tzv. spermioqram. Na jeho základě může být doporučena úprava životosprávy či doplňky stravy apod.
- ◆ V případě opakovaných pokusů s použitím metody inseminace je třeba se vždy dostavit k novému odběru v den, který klinika určí na základě ovulace.
- ◆ V případě IVF dochází zpravidla k jednomu, případně dvěma odběrům. Někteří muži, kteří plánují náhradní mateřství v zahraničí, nejprve absolvují odběr a spermioqram v ČR.

Co se děje v případě náhradního mateřství

Při využití metody náhradního mateřství je třeba sladit cykly dárkyně vajíčka a náhradní matky. To probíhá pomocí hormonů, tento proces trvá cca šest týdnů. V momentě, kdy jsou cykly sladěné, se dostaví dárkyně k odběru vajíček. Ve stejný den na kliniku přichází i muž k odběru spermatu. Poté už se o vše postará personál kliniky.

Nabídnout rodinu již narozeným dětem

Další cestou, jak se stát otcem, je nabídnout domov již narozenému dítěti formou náhradní rodinné péče. Ta může být v podobě osvojení či pěstounství, které mohou mít i přechodný charakter.

Glosář termínů – osvojení vs. pěstounství

Osvojení neboli adopce

Osvojením vznikají mezi osvojitelem a osvojenecem* kyní vztahy jako mezi rodiči a dětmi, mezi osvojenecem* kyní a příbuznými osvojitele vznikají vztahy příbuzenské. Osvojitelé mají při výchově dítěte v plném rozsahu rodičovskou odpovědnost. Do matriky se namísto biologického rodiče zapíše osvojitel. Dítě osvojením získává příjmení osvojitele a vztahy k původní rodině zanikají.

Pěstounství

Při pěstounské péči pěstoun o dítě pečuje a zodpovídá za jeho výchovu. Z právního hlediska však nevzniká vztah jako mezi rodičem a dítětem. Pěstoun má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti jen v běžných věcech a nemá k němu vyživovací povinnost. Pokud je potřeba vyřešit závažnější věc, musí požádat o souhlas zákonné zástupce dítěte (zpravidla biologického rodiče dítěte), případně soud.

Pěstounství je míněno jako opatření na přechodnou dobu, může trvat maximálně rok, proto mají pěstouni povinnost budovat vztah dítěte k jeho biologické rodině. Této formě pěstounství se lidé věnují profesionálně a dostávají za to finanční odměnu. Pokud se nepodaří nebo není možný návrat do biologické rodiny, je v ideálním případě dítěti vyhledána dlouhodobá péče (adopce/osvojení, pěstounská péče). Je pravděpodobné, že gay pár přebere do své péče dítě právě od pěstounů na přechodnou dobu.

Lidé zapsaní v seznamu žadatelů*ek o náhradní rodinnou péči jsou případem zprostředkovaného pěstounství, kdy jim krajský úřad vybere vhodné dítě. Mají pak nárok na odměnu pěstouna. Pokud se pěstouny stanou příbuzní dítěte, což se obvykle děje v mimořádné životní situaci, jako je např. smrt rodičů, jedná se o nezprostředkované pěstounství. Takoví pěstouni mají nárok na příspěvek při pěstounské péči, ale ne na odměnu pěstouna.

„Původně jsme žádali o adopci, prošli celé kolečko a po zařazení do evidence jsme rok a půl čekali a nic. Nakonec jsem se rozhodli podat i pěstounskou péči, abychom zvýšili naše šance. Pro to ale bylo potřeba rozšířit si vzdělání a zabralo to dalšího půl roku. Kdybychom o pěstounskou péči žádali rovnou, ušetřili bychom čas... Za sebe můžu říct: nebát se pěstounské péče. OSPOD tě varuje, ale v realu je to jinak, děti se fakt do rodin nevrací. Jako pěstouni musíme podporovat biologickou vazbu – s matkou probíhají ‚kontrolované kontakty‘. Ona mluví o tom, že by si je vzala zpátky – tyhle matky o tom mluví, ale reálně se to neděje. Čím dýl jsou v dlouhodobé pěstounské péči, tím menší je pravděpodobnost, že se dítě vrátí. Stejně by pak rozhodoval soud... Na ten nejhorší scénář se nedá připravit. Na děcko si zvykneš a nemůžeš počítat s tím, že zítra to dítě odevzdáš.“

— Tomáš

OSPOD

Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Náhradní rodinná péče

► Co je dobré vědět – základní informace

Život ve stejnopohlavním partnerství nebrání zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. Podle platné legislativy však dva muži (nebo dvě ženy) nemohou být do této evidence zařazení jako pár. A tak přestože celým procesem odborného posuzování zpravidla procházejí oba partneři společně – stejně jako je tomu u různopohlavních párů – na konci může být osvojitelem nebo pěstounem jen jeden z nich. Žádost podávají jako tzv. samožadatelé, a to i v případě, kdy si žádost o zařazení do evidence podají oba zároveň.

Vstup do registrovaného partnerství není překážkou pro podání žádosti o osvojení či pěstounskou péči, byť tomu tak před změnou legislativy způsobenou rozhodnutím Ústavního soudu do roku 2016 u osvojení bylo. Může se výjimečně stát, že tento fakt nemusí být některým pracovníkům*icím OSPOD znám.

Do společné pěstounské péče nebo osvojení může soud svěřit dítě výhradně manželům. Nemůže tak učinit u nesezdaného páru (stejno- ani různopohlavního) ani u osob žijících v registrovaném partnerství.

V procesu podávání žádosti a povinné přípravy na přijetí dítěte je vhodná otevřená komunikace o rodinném uspořádání a dalších okolnostech ze strany žadatele. Zamlčení existence stejnopohlavního vztahu by mohlo na straně orgánů zapojených do zprostředkování vyvolat zbytečné pochybnosti o pravdivosti informací, které o sobě žadatel sdělil. Sebepřijetí a schopnost otevřeně komunikovat je navíc jednou z oblastí odborného posuzování vhodnosti žadatelů. Důvodem je mimo jiné i to, že úkolem budoucích pěstounů či osvojitelů je pomoci dítěti budovat vlastní identitu a sebepřijetí.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) uvádí, že je nepřijatelné, aby byli zájemci o zprostředkování náhradní rodinné péče vyloučeni z procesu odborného posouzení, případně nezařazeni do příslušné evidence krajského úřadu na základě své deklarované sexuální orientace, případně aby jim byla na základě jejich menšinové sexuální orientace přisouzena nálepka rizikovosti.

Proti negativnímu rozhodnutí ze strany krajského úřadu, kterým je žádost o zařazení do evidence zamítnuta, je možné podat odvolání k MPSV. V případě, že by MPSV toto negativní rozhodnutí potvrdilo, může žadatel podat vůči rozhodnutí MPSV správní žalobu u místně příslušného soudu. V případě podezření na diskriminační, předsudečné či nevhodné jednání se žadatel může obrátit také na bezplatnou právní poradnu spolku Prague Pride.

Faktem ale je, že být žadatelem žijícím v nesezdaném páru nebo být singl je při podání žádosti o osvojení do jisté míry znevýhodňující faktor. Osvojení manželským párem totiž pro dítě znamená větší právní jistotu, kdy jsou na místo rodičů zapsáni oba manželé-osvojitelé; preference osvojení manželským párem je navíc zakotve-

na i v legislativě. V případě osvojení samožadatelem, tzn. i jen jedním z gay páru, vykonává rodičovská práva jen tato jedna osoba. Místo druhého rodiče v rodném listu dítěte zůstane neobsazeno. Dítě je tedy zajištěno jen ze strany jedné osoby (např. případné výživné, sirotčí důchod, právo dědit, právo na styk se sociálním rodičem atd.). Tato situace je pro dítě znevýhodněním, přestože i druhý partner má povinnost osvojené dítě vychovávat, nicméně z pohledu zákona není brán jako rodič. Podobné je to i v případě pěstounské péče.

„Naše cesta k rodičovství byla náhodná. Náš Honzík je partnerův synovec – šlo o příbuzenskou pěstounskou péči. Bylo třeba se postarat o dítě v rámci rodiny. V péči ho máme od jednoho roku jeho věku – od tří let výhradně my, předtím společně s tchýní. Už je to 10 let. V roce 2020 jsem si navíc já vzal do pěstounské péče dvojčata.“

— Tomáš

► Co je dobré vědět – jak to v praxi probíhá

1. Podání žádosti

Zprostředkování náhradní rodinné péče je v ČR v rukou krajských úřadů. První kroky žadatelů vedou na OSPOD, kde získají potřebné informace. Po doložení všech předepsaných dokumentů jsou údaje předány kraji a žadatel čeká na pozvánku k psychologickému vyšetření, pohovoru a do přípravného kurzu.

„Při promýšlení možných cest k rodičovství jsme se nakonec shodli, že se zajdeme zeptat na OSPOD. Tam nám sociální pracovnice velice ochotně sdělila, že žadatelů je málo a ať do toho jdeme. Naše sociální pracovnice byla výborná, profesionální a velice nápomocná. Stejně takové poté byly všechny na krajském úřadu. S čímkoli jsme mohli zavolat, zeptat se... zjistily a odpověděly.“

— Roman

2. Absolvování povinného vzdělávání a psychologického pohovoru

Uchazeči o osvojení jsou zpravidla povinni zúčastnit se kurzu, který pořádá buď přímo krajský úřad, anebo jím doporučená organizace. Podmínky se mohou lišit dle jednotlivých krajů, ale jen mírně. V případě pěstounské péče je povinného vzdělávání víc a žadatelé mají obvykle tzv. doprovázející organizaci, se kterou jsou v kontaktu po celou dobu pěstounství (povinností je absolvovat několik hodin vzdělávání každý rok).

3. Zvážení osobních možností

Důležitým momentem je zvážení, jaké predispozice u dítěte (a biologických rodičů) jsou žadatelé schopni akceptovat. Zda je pro ně přijatelné poskytnout domov

dítěti s hendikepem, odlišnou etnicitou apod. Je třeba vzít v úvahu, že biologické matky těchto dětí často zneužívají alkohol nebo jiné drogy, otec je ve většině případů neznámý či neuvedený.

4. Zařazení do evidence žadatelů

Po splnění všech náležitostí je žadatel zařazen do evidence a čeká na telefonát z krajského úřadu. Komise na krajských úřadech zasedá zpravidla jednou měsíčně a porovnává informace o dětech k osvojení či pěstounství s údaji v registru žadatelů. V každém kraji jsou lhůty různé a také záleží, jaké jsou na budoucí osvojitele stanoveny požadavky. Vždy se hledají rodiče k dítěti, ne dítě k rodičům!

Rodiče: K 31. 12. 2021 bylo v evidencích krajských úřadů celkem 1289 aktivních žádostí o zprostředkování osvojení a 635 žádostí o zprostředkování pěstounské péče.

Děti: Zároveň bylo ke stejnému datu v evidencích krajských úřadů vedeno 6874 dětí, kterým bylo možno zprostředkovat pěstounskou nebo poručeniskou péči, z čehož 297 dětem bylo možno zprostředkovat též osvojení.

„Na kraji nám řekli, že šance na osvojení se pro nás blíží nule. U nás v Jihomoravském kraji nepanuje názor, že bychom byli vhodní rodiče - máme tedy slevit z požadavků a jít do handicapovaného dítěte. Na to jsme se ale necitili. V registru jsem pak byl cca rok a půl a nic se nedělo. Rozšíření na pěstounskou péči trvalo dalšího půl roku a zase čekání. Náš úřad nekomunikuje s ostatními krajskými úřady. Pokud v nějakém kraji přebývají děti a jinde pěstouni, úředníci to neřeší. Nakonec jsem se dověděl o organizaci Sdružení pěstounských rodin, která zveřejňuje seznam neumístitelných dětí v ČR. Tam jsme si dvojčata vybrali. Dali nám kontakt na jihočeský OSPOD. Čekali jsme, až z našeho kraje pošlou spis do Budějovic, aby nás tam posoudili. Tam nás pak vybrali.“

— Tomáš

„Od první návštěvy OSPOD uplynul rok. Sehnání všech vstupních dokumentů trvalo asi jeden měsíc, poté byly naše údaje předány na krajský úřad, během toho roku jsme absolvovali kurz, poté psychologický pohovor. Poté cca rok čekání na telefon. Celkem tedy cca dva roky.“

— Roman

5. Telefonát z krajského úřadu

V případě, že je k dítěti vytipován vhodný žadatel o náhradní rodinnou péči, kontaktuje ho (nejčastěji telefonicky) pracovník*ice krajského úřadu. Ten*ta nejdříve ověří, zda v životě žadatele nedošlo ke změnám, které by mohly mít na zprostřed-

kování náhradní rodinné péče vliv. Poté mu oznámí, že byl vytipován k náhradní rodinné péči o dítě, a zběžně mu jej představí – sdělí pohlaví dítěte, jeho věk, nejjobecnější charakteristiku a případně zda se jedná o sourozeneckou skupinu. Následně navrhne osobní jednání na krajském úřadě.

Při tomto jednání má žadatel možnost seznámit se s celou spisovou dokumentací, kterou krajský úřad o dítěti vede. Zejména je probrán jeho zdravotní stav, rodinné zázemí a také zpráva o psychologickém posouzení, byla-li vyhotovena. Nyní přichází klíčový okamžik, kdy žadatel projeví, nebo odmítne zájem o osobní seznámení s dítětem. Pokud stojí o osobní setkání, vydá mu krajský úřad oznámení o vhodnosti stát se pěstounem/osvojitelem tohoto konkrétního dítěte. Dokument žadatele opravňuje kontaktovat se s dítětem po dobu 30 dnů a navazovat s ním vztah. Dochází k tomu u pěstounů na přechodnou dobu nebo v ústavním zařízení. Tento krok je s ohledem na dítě potřeba opravdu dobře zvážit, protože případné přerušení kontaktu bude mít na jeho emoce a důvěru v mezilidské vztahy vážný dopad. V tomto období žadatelé běží 30denní lhůta, aby podal k soudu návrh na svěřením dítěte do předpěstounské péče/do péče před osvojením nebo do péče budoucího osvojitele.

Zájemce o osvojení musí o dítě pečovat na vlastní náklady po dobu šesti měsíců předtím, než může podat žádost o osvojení. Toto období se nazývá péče před osvojením. Jestliže od souhlasu biologického rodiče s osvojením ještě neuplynuly tři měsíce (což je lhůta na odvolání souhlasu), může být dítě již svěřeno do péče budoucího osvojitele, ale nejedná se ještě o péči před osvojením. Je to svěřením do péče podle § 823-824.

V případě pěstounské péče není doba předpěstounské péče zákonem stanovena, ale postupuje se zhruba stejně jako v případě osvojení. Žadatel má právo již v období předpěstounské péče pobírat dávky pěstounské péče. Může již uzavřít s některým ze zákonem stanovených subjektů o výkonu pěstounské péče dohodu, v jejímž rámci je mu zajištěno širší poradenství, podpora a doprovázení při péči o svěřené dítě.

Pokud by se žadatel rozhodl, že nemá zájem o přijetí tohoto dítěte do péče, musí to neprodleně oznámit krajskému úřadu, aby pro dítě mohl hledat nové zájemce o zprostředkování náhradní rodinné péče.

„Věděli jsme věk a že jsou to dvojčata, to bylo všechno. Při rozhovoru nám je ukázali na fotce, řekli nám, co mají za sebou, kdo jsou rodiče, jak jsou na ně navázání. Dostali jsme týden na rozmyšlenou. Řešili jsme řadu otázek - nejsou dva moc? Zvládneme to? Jak bude vypadat styk s biologickými rodiči? Jak to dají naše rodiny - co na to babička s dědou a další děti v rodině?“

— Tomáš

6. Pravidelný kontakt s dítětem

Žadatel podá k soudu návrh na svěřením dítěte do péče a nadále je s ním v pravidelném kontaktu. Dítě v tomto mezidobí zůstává v péči pěstounů na přechodnou dobu nebo v ústavní péči. Poté, co soud vydá příslušné rozhodnutí o svěřením do některé z forem péče uvedených v rámečku výše, pěstoun na přechodnou dobu nebo ústavní zařízení předá dítě této jeho nové rodině. Doba čekání na soudní rozhodnutí může být různě dlouhá, a to od několika dnů po několik měsíců.

Soud také určí dobu, po kterou má tato péče trvat. Např. u péče před osvojením občanský zákoník stanoví, že nesmí být kratší než šest měsíců. U předpěstounské péče není zákonem délka trvání stanovena, ale bývá podobná jako u péče před osvojením. Během této doby dochází do rodiny pracovník*ice obecního úřadu obce s rozšířenou působností, jehož*jejímž úkolem je poskytovat pečujícím osobám poradenství a pomoc. Zároveň vyhodnocuje, jak probíhá prohlubování vztahu žadatele o péči s dítětem.

Po uplynutí doby předpěstounské péče/péče před osvojením může soud rozhodnout o samotné pěstounské péči/osvojení.

7. Soud a finální rozhodnutí o svěřením do péče

Rozhodnutím soudu o osvojení se osvojitel dostává do stejného postavení jako rodič dítěte, tedy je jeho zákonný zástupce se všemi právy a povinnostmi. Rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče se ale z pěstounů nestávají zákonní zástupci dítěte. Jsou oprávněni zastupovat dítě jen v běžných záležitostech nebo v právech a povinnostech, které výslovně stanoví soud svým rozsudkem. Zákonnými zástupci dětí svěřených do pěstounské péče zůstávají i nadále jejich biologičtí rodiče. Ti např. rozhodují o změně bydliště, o volbě povolání nebo o závažných zdravotních zákrocích, které má dítě podstoupit.

Při rozhodování soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče jsou rodiče účastníky řízení se všemi z toho plynoucími právy a povinnostmi, včetně možnosti jednání před soudem nebo možnosti podání odvolání proti soudnímu rozhodnutí.

V případě osvojení dítěte rodič pozbývá práva být účastníkem řízení poté:

- ❖ co byl omezen ve své svéprávnosti a zároveň v právu dát souhlas s osvojením,
- ❖ nebo co byl zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň práva dát souhlas s osvojením,
- ❖ anebo poté, co soud vyslovil, že z důvodu nezájmu rodiče o dítě není jeho souhlas s osvojením vyžadován.

V uvedených případech nebývá rodič dítěte ani zván k soudnímu jednání.

„Biologické rodiče jsme viděli až u soudu. Děti měli odebrané do ústavní péče už rok a půl. Máma je 28letá holka, naprosto nevychovaná dcera alkoholičky – nevstává, nechodí do práce. Zanedbávala je, měla je v nevyhovujícím prostředí, sama řeší alkoholismus. Úřady ji je zkusily na měsíc vrátit, ale ona je vrátila, že to nedává. S otcem jsme v kontaktu. Děti u sebe máme rok a půl, s rodiči máme kontrolované kontakty.“

— Tomáš

► Proč muži volí tuto cestu

- ❖ Především z touhy zajistit lepší život dítěti, které dosud nemělo štěstí na fungující, šťastnou rodinu.
- ❖ Náhradní rodinnou péči mnohdy volí gay páry, které touží po rodinném životě s dětmi a pro něž jsou ostatní cesty nemožné či nedostupné.
- ❖ Potřeba postarat se o dítě může nastat i ve vlastní rodině jednoho z partnerů. Jedná se o tzv. příbuzenské osvojení nebo pěstounství.

► Jaká jsou možná rizika a nevýhody

- ❖ Hovoří se o tzv. *terapeutickém rodičovství*, které dětem přijatým do péče pomáhá zhojit jejich traumata z raného dětství. Žadatel o osvojení či pěstounství tedy musí dobře zvážit, co je v jeho silách.
- ❖ Proces příchodu dítěte do rodiny i jeho následný život v ní je institucionálně řízený. Je proto potřeba obrnit se trpělivostí. Na krajských úřadech a OSPOD je možné narazit na předsudky.

Do rodiny gayů, kteří vychovávají syna v pěstounské péči, nahlíží jeden z dílů dokumentárního seriálu Olgy Špátové o náhradní rodinné péči „Rodiče napořád“. Pátý ze šesti dílů představuje pár Petra a Petra, který se stará o dvouletého Rádu.

Dokument je dostupný na iVysílání České televize:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/11417732385-rodice-naporad/216562261010003/>

Mateřská a rodičovská dovolená při náhradní rodinné péči

Pro muže, který převzal dítě do péče na základě rozhodnutí soudu, platí obdobné nároky na rodičovskou dovolenou a na peněžitou pomoc v mateřství a rodičovství jako pro toho, kdo pečuje o své biologické dítě.

Na rodičovskou dovolenou má (dle § 197 odst. 3 zákoníku práce) nárok rodič ode dne převzetí dítěte až do jeho třetích narozenin. U dětí starších tří let, ale mladších sedmi let, je rodičovská dovolená dlouhá 22 týdnů.

Také na dávku „peněžitá pomoc v mateřství“ má nárok i muž, pokud převzal dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu (dle § 32 odst. 1 písm. b) zákona o nemocenském pojištění). Podmínkou nároku je účast na nemocenském pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech (u OSVČ 170 dnů v posledním roce).

V případě rodičovského příspěvku se dle § 31 odst. 2 zákona o státní sociální podpoře rozumí rodičem i osoba, která převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů. Z této dávky jsou vyloučeni ti, jimž bylo dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu. Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to nejdéle do čtyř let jeho věku.

„S dětmi měl doma zůstat Filip, protože vydělává míň. Ale nárok na mateřskou jsem měl jenom já, protože je mám napsané na sebe. Na mateřské jsem strávil půl roku. Když si děti bereš z ústavu, je to chápáno, jako by se právě narodily. Když přijdou od dočasných pěstounů, mateřskou nedostaneš. Filip jako sociální otec neměl v práci právo na přerušeni pracovního poměru, a tak si mohl vzít jen neplacené volno. Vyšli mu vstříc a byl na něm šest měsíců. Pobírali jsme rodičovský příspěvek a vyčerpali jsme ho celý.“

— Tomáš

Zkušenost gay páru, který již pět let vychovává chlapce v pěstounské péči. Dítě do rodiny přišlo ve svých pěti letech:

„Na začátku byla naše zvědavost zjistit, co rodičovství, popř. pěstounství, obnáší. Požádali jsme proto doprovázející organizaci o možnost absolvovat kurz rodičovské výchovy v rozsahu 49 hodin, který je podmínkou pro vstup do programu náhradní rodinné péče. Ten jsme za devět měsíců zdárně ukončili (jednalo se většinou o sobotní setkání od rána asi do 14 hodin). Pak jsme podali žádost o zařazení do programu náhradní rodinné péče, kterému předcházelo šetření OSPOD v naší domácnosti a také psychologické vyšetření. Toho papírování okolo bylo docela dost, ale na druhou stranu – šetření OSPOD bylo šetrné a psychotesty se daly zvládnout na jedno sezení u psychologičky na krajském úřadě.

Poté, co jsme byli do programu náhradní rodinné péče přijati, jsme byli požádáni, abychom si určili hranice, jaké dítě jsme schopni přijmout. Chtěli jsme dítě, které je psychicky zdravé, nevadil by nám lehký tělesný handicap a neměli jsme žádné požadavky na etnicitu dítěte.

Po měsíci pro nás krajský úřad vytipoval vhodné dítě (pětiletý romský chlapec), které jsme pak navštěvovali v dětském domově asi půl roku, abychom se vzájemně seznámili a rozhodli se, zda ano, či ne. Pěstounů je málo a romských dětí v dětských domovech je stále hodně.

Poté, co padlo finální rozhodnutí, jsme podali návrh u okresního soudu na umístění chlapce do náhradní rodinné péče. Přišli jsme k soudu, naši situaci podpořil také OSPOD, a tak nám soudce ‚přiklepnul‘ našeho syna do péče. Ovšem jen jednomu z nás – pořád bohužel platí, že společná péče je vyhrazena manželům, a ne nám, registrovaným partnerům.

Praktické rady pro případné zájemce nebo zájemkyně na základě našich zkušeností:

- ◆ **Dobře si rozmyslete, do čeho jdete. Děti z dětských domovů trpí často traumaty z raného dětství a můžou se chovat jako bytosti z jiného světa. Asi nejtěžší období následovalo poté, co s námi náš nový syn začal bydlet – chce to hodně trpělivosti a tzv. terapeutického rodičovství. Musíte často znovu vybudovat vztah od nuly tam, kde biologičtí rodiče selhali.**
- ◆ **Je lépe včas vycouvat, než vzbudit v dítěti falešné naděje, které nebudou splněny. Děti v dětském domově se na vás rychle upnou a můžete je velmi zranit, pokud by se situace vyvinula negativně a dítě byste museli tzv. vracet.**
- ◆ **Jako pěstouni sice dostáváte nějaké peníze od státu, ale na druhou stranu počítejte s povinnou návštěvou doprovázející organizace jednou za dva měsíce, kontrolou z OSPOD dvakrát ročně a povinným vzděláváním pěstounů v rozsahu 24 hodin ročně.**
- ◆ **Máme dobrou zkušenost s lidmi z OSPOD, stejně jako s doprovázející organizací Dobrá rodina. Jsou LGBT friendly a vzdělávání pěstounů umí Dobrá rodina také online (může se hodit pro případ další karantény).**
- ◆ **Sousedé a rodina přijali našeho nového syna pozitivně a s pochopením pro nelehkou situaci, kterou zažíval v dětství. Dnes má v obci, kde žijeme, spoustu kamarádek a kamarádů.**
- ◆ **Biologická rodina se prakticky o dítě nezajímá. To nemusí platit v každém případě. Pro tyto situace se hodí podpora doprovázející organizace, na jejíž půdě se případné setkání s biologickou rodinou může odehrát a která celé setkání pomůže připravit.**
- ◆ **Obavy z jiné etnické příslušnosti jsou otázka, kterou lidé často vznášejí. Je to individuální a paušální odpověď neexistuje. Každý si do života nese směs genů, zkušeností z raného dětství a vlivů okolí. My máme dítě temperamentní, jsou však také romské děti spíše introvertní a tiché.“**

— Pavel

Naše rodina vs. právo

Situace duhových rodin je a bude velmi nejistá až do okamžiku, kdy v ČR dojde k zrovnoprávnění s rodinami různopohlavních párů. V kontextu této publikace jde o to, aby se i dva muži mohli stát společně rodiči dítěte. Nejsnazší cestou by bylo umožnit stejnopohlavním párům uzavírat manželství.

Ve výhodnějším postavení jsou v tomto směru stejnopohlavní páry, jejichž právní rodičovství bylo založeno v zahraničí a následně uznáno v České republice. V takovém případě jsou totiž i na území ČR oba muži uznáváni jako rodiče dítěte se stejnými právy a povinnostmi. Toto ovšem neplatí pro případy zahraničního osvojení, které českými soudy uznáváno není.

České gay páry, které nejdou cestou zahraničního rodičovství, musí ve většině případů najít způsob, jak se postavit ke skutečnosti, že dítě bude mít zpravidla v rodném listu zapsanou matku (pokud není osvojeno) a jako otce jen jednoho z mužů v páru. I za situace, kdy matka nemá o dítě zájem, se může stát, že ho v budoucnu projeví a začne se domáhat práv k dítěti. Na druhou stranu víc než chování matky tyto páry obvykle řeší obavy o další osud dítěte v případě, kdyby právní rodič přestal být schopen činit rozhodnutí, nebo by dokonce zemřel. Podobné otázky vzbuzuje situace, kdyby se pár rozešel. Možné problémy se však mohou vyskytnout i při kontaktu s úřady nebo při cestě dítěte se sociálním otcem do zahraničí.

Sociální dávky pro rodiny se dvěma otci

I rodiny se dvěma otci mají v principu nárok na rodičovský příspěvek, případně i peněžitou pomoc v mateřství. Při jejich přiznávání je brána v úvahu řada aspektů. Pod pojmy „mateřská“ a „rodičovská“ bývají v běžném hovorů zaměňovány různé typy podpory. Následující text jednotlivé situace osvětluje.

Mateřská dovolená a rodičovská dovolená jsou překážky v práci na straně zaměstnance upravené v zákoníku práce. Zaměstnavatel je v těchto případech povinen nepřítomnost zaměstnance omluvit, ale nevyplácí mu žádnou náhradu mzdy či platu.

Finančních záležitostí se týká peněžitá pomoc v mateřství a otcovská dovolená – to jsou dávky nemocenského pojištění upravené v zákoně o nemocenském pojištění. Nárok na ně mají jen ti, kdo si platili nemocenské pojištění. Dále existuje rodičovský příspěvek – ten je dávkou státní sociální podpory upravenou v zákoně o státní sociální podpoře. Rodičovský příspěvek lze čerpat, i když je rodič výdělečně činný, pokud je odpovídajícím způsobem zajištěna péče o dítě.

Samostatnou kapitolou jsou tzv. pěstounské dávky (viz předchozí kapitola).

► **Oba muži jsou právně rodiči dítěte**

V případě rodičovství založeného zahraničním náhradním mateřstvím, které bylo v ČR uznáno, nečiní přiznání rodičovského příspěvku českým úřadům problém. Je však možné jej začít vyřizovat až poté, co je k dispozici český rodný list dítěte. Vyplácí se i zpětně. Rodiče se mohou dohodnout na tom, kdo z nich o příspěvek požádá.

Nejednoznačná je situace ohledně peněžitě pomoci v mateřství (tzv. „mateřská“). V ČR existují dva případy, kdy byla tato dávka otci dítěte náhradní matky přiznána, a to již od okamžiku narození dítěte. Po posledních konzultacích s Českou správou sociálního zabezpečení vše nasvědčuje tomu, že i v jiných případech bude „mateřská“ přiznávána. Vždy však maximálně za období od narození dítěte. Je ji však možné začít zařizovat až poté, co je k dispozici český rodný list dítěte. Vyplácí se i zpětně. Kdo z páru o dávku bude žádat, záleží na tom, kdo s dítětem primárně zůstane doma.

Dle konzultací s Českou správou sociálního zabezpečení by druhý otec měl mít možnost požádat o otcovskou dovolenou, ale opět až s českým rodným listem.

► **Jen jeden z mužů je právně rodičem dítěte**

Pokud vzniklo rodičovství náhradním mateřstvím, ale pouze jeden muž je zapsaný v rodném listu (typicky při porození dítěte českou náhradní matkou), situace s rodičovským příspěvkem je podobná. České úřady ho bez problémů přiznají. Vyplácí se i zpětně. Primárně má na dávku nárok biologický otec, ale může o ni požádat i registrovaný partner otce nebo druh, který s ním žije v neformálním svazku. Otec by mohl mít nárok na peněžitou pomoc v mateřství, pokud by uzavřel s matkou dohodu o tom, že o dítě bude výhradně pečovat. Sociální rodič nárok na otcovskou dovolenou nemá, protože podle práva není otcem dítěte.

► Jen jeden z mužů je právně osvojitelem

Osvojitel je v roli právního rodiče a jako otec má na rodičovský příspěvek primární nárok. Může však o něj požádat i registrovaný partner otce nebo jeho druh, který s ním žije v neformálním svazku. Otec má nárok na peněžitou pomoc v mateřství, pokud jsou splněny obecné podmínky pro její poskytnutí. Sociální rodič nárok na otcovskou dovolenou nemá, protože podle práva není otcem dítěte.

► Jen jeden z mužů je pěstounem v rámci zprostředkované pěstounské péče

Pěstoun má nárok na jednorázový příspěvek při převzetí dítěte, odměnu pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, případně zaopatřovací příspěvek a při splnění podmínek příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla.

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství pěstoun při pobírání odměny pěstouna nemá. O rodičovský příspěvek primárně může požádat sám pěstoun, avšak žádost může podat i jeho registrovaný partner nebo druh, který s ním žije v neformálním svazku. Partner či druh pěstouna nemá nárok na otcovskou dovolenou, protože podle práva není otcem dítěte.

► Jen jeden z mužů je pěstounem v rámci nezprostředkované pěstounské péče

Pěstoun má nárok na jednorázový příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek při pěstounské péči, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, případně zaopatřovací příspěvek a při splnění podmínek příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla.

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství by pěstoun měl, avšak ne za dobu před porodem. O rodičovský příspěvek primárně může požádat sám pěstoun, avšak žádost může podat i jeho registrovaný partner nebo druh, který s ním žije v neformálním svazku. Partner či druh pěstouna nárok na otcovskou dovolenou nemá, protože podle práva není otcem dítěte.

Situace rodičů při konfliktech

V případě, že matka právnímu otci neumožňuje styk s dítětem, může se ten domáhat určení styku soudem. Může žádat také o svěření dítěte do své péče, nebo do střídavé péče rodičů. Při rozhodování o svěření dítěte do péče již automaticky

neplatí, že by dítě bylo svěřováno matce. Soudy přistupují k řešení těchto záležitostí mnohem komplexněji než v minulosti, posuzují možnosti a schopnosti obou rodičů i další okolnosti každého jednotlivého případu (např. věk dítěte, vzdálenost bydliště rodičů, další sociální vazby dítěte). Je však pravdou, že v případě menších dětí bývá zpravidla ve výhodnějším postavení ten z rodičů, který byl dítěti primárním pečovatelem. U odrostlejších dětí je zjišťován i jejich názor, přičemž s přibývajícím věkem dítěte roste váha, která je jeho názoru přikládána.

Sociální rodič se může svěřením dítěte do péče za situace, že žije právní rodič, domáhat jen stěží a za velmi specifických podmínek. Může však usilovat o určení styku s dítětem, jestliže je mu upírán. V takovém případě se postupuje podle § 927 občanského zákoníku. Aby mohlo být pozitivně rozhodnuto o styku dítěte se sociálním rodičem, nesmí mezi nimi být pouze vztah přechodného rázu. Při déletrvajícím odloučení ovšem může soud dojít k závěru, že se v jejich případě o vztah přechodného rázu jednalo. Současně je nutné počítat s tím, že styk, který bude soudem přiznán, nebude zpravidla časově rozsáhlý ani častý (lidově řečeno - sociální rodič může hovořit o úspěchu, pokud mu soud přizná styk s dítětem v rozsahu jednoho či dvou dnů za dva týdny). Více k tématu v následující kapitole Plánujte, jen kdyby náhodou... Rozpad rodiny.

Manželství vs. registrované partnerství

Občas zaznívá, že registrované partnerství je v podstatě to samé co manželství, jen se to jinak jmenuje. Realita je ale úplně jiná. Registrované partnerství obsahuje jen zlomek toho, co párům garantuje manželství. Hlavní rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím jsou pro přehlednost shrnuty v tabulce:

MANŽELSTVÍ	REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ
Označení osob: manželé	Označení osob: registrovaní partneři
Je základním kamenem rodinného práva.	Je administrativním úkonem.
Snoubenci se mohou vzít na téměř jakékoliv matrice.	Registrovaní partneři jen na 14 určených úřadech.
Stvrzení dvěma svědky.	Bez svědků.

MANŽELSTVÍ	REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ
Prohlášení činí před starostou*kou, místostarostou*kou nebo pověřeným*ou členem*kou zastupitelstva.	Proběhne pouze před matrikářem*kou.
Manželé získávají do rodiny další osoby (např. švagry a švagrové), jejichž vztah zákon uznává.	Tyto vztahy zákon neuznává.

VE VZTAHU K DĚTEM:

Manžel*ka může přiosvojit dítě druhého manžela*ky (např. z předchozího vztahu).	U registrovaného partnera nelze.
Mohou společně osvojit dítě z ústavu.	Nelze.
Mohou být společnými pěstouny.	Nelze.

Nemožnost společně osvojit dítě nebo přiosvojit dítě druhého partnera způsobuje, že zákonem uznaným rodičem (právním rodičem) může být vždy jen jeden z páru, byť se o dítě starají oba stejně. Ten druhý (sociální otec) je z hlediska práva vůči dítěti téměř cizím člověkem. To způsobuje například tyto problémy:

Podmínkou rozvodu je úprava vztahů k dětem.	Není upraveno. Děti jsou v případě rozpadu vztahu v právním vakuu.
Po rozvodu mají automaticky nárok vídat se nadále se sociálním rodičem a jeho rodiči, tedy prarodiči.	Není upraveno. Děti mohou ze dne na den ztratit kontakt se sociálním rodičem a se svými prarodiči z jeho strany.
Po rozvodu mají nárok na výživné i od druhého rodiče.	Není upraveno. Sociální rodič nemusí přispívat na výchovu dítěte. Děti se tak mohou ocitnout v ohrožení chudobou. Právní rodič je ze dne na den odkázán na jeden příjem.

MANŽELSTVÍ	REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ
Děti mají nárok na sirotčí důchod po svém rodiči.	Děti tento nárok nemají ve vztahu k sociálnímu rodiči.
Oba rodiče mohou vystupovat jako rodiče vůči školním zařízením, např. vyzvedávat dítě ze školy, chodit na třídní schůzky atd.	Pouze právní rodič má na toto právo automaticky. Sociální rodič je odkázaný na benevolenci školy nebo na plné moci.
Oba rodiče mohou automaticky získat všechny informace o zdravotním stavu dítěte, být s ním v průběhu hospitalizace, podílet se na jeho léčbě atd.	Pouze právní rodič má toto právo. Hrozí nebezpečí ohrožení zdraví dítěte, pokud bude v kritické situaci k dispozici pouze sociální rodič.
Dítě dědí po obou rodičích ze zákona a zároveň je neopominutelným dědicem.	Po sociálním rodiči dítě ze zákona nedědí. I kdyby ho sociální rodič uvedl v závěti, nebude mít postavení neopominutelného dědice.

PRAKTICKY:

Pracovní volno dva dny na svatbu.	Není.
Automaticky vzniká společné jmění manželů. Jeho existence ulehčuje život manželům, kteří si nemusí ke všemu udělovat plnou moc. Také znamená, že na manžela může při dědění připadnout větší podíl než na registrovaného partnera.	Nevzniká, partneři jsou jen podíloví spoluvlastníci. Neexistuje žádná právní úprava vypořádání majetku v případě rozpadu vztahu.
Při uzavření sňatku si snoubenci mohou určit, jaké společné příjmení budou používat.	Nemohou určit, je třeba žádat dodatečně po registraci a za zvláštní správní poplatek.
Mají nárok na vdovský a vdovecký důchod.	Nemají.
Po úmrtí manžela (manželky) přechází na manželku (manžela) nárok na různé dávky (důchod, nemocenské atd.).	Nepřechází.

Možnosti posílení právního postavení sociálního otce

Přes současné nastavení registrovaného partnerství existují možnosti, jak situaci v rodině vyvážit pomocí různých právních institutů. V závislosti na konkrétním uspořádání své rodiny mohou otcové konzultovat s právníkem*čkou využití plné moci, dohody o péči o dítě, prohlášení o vhodnosti konkrétní osoby starat se o dítě v případě indispozice otce a podobně.

Samotné registrované partnerství v současné době problémy duhových rodin bohužel neřeší (viz srovnání výše). Jako pozitivum lze snad vnímat skutečnost, že v návaznosti na vstup do registrovaného partnerství je možné snáze dosáhnout změny příjmení partnera. Neděje se tak však automaticky jako v manželství. Je nutné podat zvláštní žádost a zaplatit související poplatek.

Návrh plné moci přímo pro duhové rodiny připravil právní tým spolku PROUD. Ani podpis tohoto dokumentu však nezaručí jistotu - jeho vymahatelnost totiž nelze garantovat. Zatím je spíše nahlížen jako soudně neotestovaný pokus míru nejistoty alespoň trochu snížit. V praxi vždy bude záležet na konkrétních úřadech, zda dokument akceptují. Pokud budete plnou moc používat, budeme rádi za zpětnou vazbu, zda ji úřady akceptují či kde spatřují problém. Pomůže nám to v hledání dalších cest jak pomoci duhovým rodinám. Plná moc je ke stažení na webu Prague Pride: <https://praguepride.com/cs/pomoc/pravni-poradna>

Pro cestu do zahraničí se doporučuje disponovat alespoň anglickou verzí čestného prohlášení právního rodiče. Pokud do zahraničí cestuje s dítětem sociální rodič, pak je vhodné sepsat pro každou cestu krátké prohlášení právního rodiče o tom, že s cestou souhlasí, aby se vyloučilo, že by v některém státě tamní orgány pojal y podezření, že dochází k mezinárodnímu únosu dítěte. Prohlášení je ke stažení na webu Prague Pride: <https://praguepride.com/cs/pomoc/pravni-poradna>

„V běžném denním životě jsme ještě nenarazili na situaci, kdy bychom plnou moc potřebovali, ale máme ji u sebe pro jistotu stále.“

— Zdeněk

Plánujte, jen kdyby náhodou... Rozpad rodiny

V případě, že se rodičovský pár rozpadne, jsou potřeby a práva dítěte vůči sociálnímu otci velmi oslabeny. Protože sociálního otce právo neuznává jako rodiče, nemá dítě automaticky možnost se s ním nadále vídat. To je velmi nepříznivá situace pro dítě, které tím může přijít o člověka, jehož miluje a který se o něj doposud staral jako jeden z rodičů. Sociální otec se může u soudu domáhat zajištění styku s dítětem, ale výsledek je nejistý a soudní řízení může trvat velmi dlouho. V již tak traumatické situaci jsou pro dítě soudní spory tím posledním, co potřebuje.

Protože sociální otec není uznán podle práva za rodiče, nemá po rozpadu vztahu ani povinnost platit na dítě výživné. Rozpad rodičovského páru tak s sebou může nést i ohrožení dítěte či dětí chudobou. Právní rodič a dítě se mohou ze dne na den ocitnout bez hlavního rodinného příjmu.

Zahraniční expertky doporučují stejnopohlavním párům, aby ještě před příchodem dítěte na svět uzavřely dohody pro případ rozpadu vztahu, a to i přesto, že nejsou právně vymahatelné. Doporučují také vytvoření „rodinné rady“ (složené z dalších členů*ek rodiny a blízkých přátel), která může v případě rozchodu rodičů v období, ve kterém by mohly nastat obtíže při vzájemné komunikaci či by se pohledy rodičů na budoucnost dítěte zásadně lišily, hájit zájmy dítěte a upozorňovat na dohody, které byly kdysi uzavřeny.

V trochu odlišné situaci jsou stejnopohlavní páry, jejichž rodičovství bylo založeno v zahraničí, následně došlo k jeho uznání i v ČR a dítě má oba otce zapsané v rodinném listu. Pokud spolu žijí v registrovaném partnerství, není sice s řízením o jeho zrušení spojeno řízení o styku s dětmi, ale je možné je (jako v jiných případech) vyvolat samostatným návrhem k soudu. S ohledem na skutečnost, že jsou oba muži uznáváni jako otcové dítěte, probíhá řízení o styku již podle pravidel platných pro styk dítěte s rodiči. Šance na přiznání styku nebiologického rodiče s dítětem jsou tak výrazně vyšší. Zároveň v případě rozpadu vztahu má dítě vůči oběma rodičům nárok na výživu a případně i výživné, současně může mít vůči oběma rodičům i vyživovací povinnost.

Táta, táta a dítě jsou rodina

Příchod prvního dítěte znamená zásadní změnu v životě každého doposud bezdětného páru či jednotlivce. Jak vyplývá i ze svědectví některých vzdálených otců či dárců, která najdete na předchozích stránkách této publikace, kontakt s dítětem nakonec může být intenzivnější, než jak bylo plánováno před jeho narozením.

Otcům, kteří mají dítě ve výlučné nebo sdílené péči, přinese narození potomka proměnu životního rytmu, podstatnou změnu trávení volného času i změnu skladby přátel, protože se začnou obklopotvat lidmi, kteří také mají (podobně staré) děti. Jeden z partnerů nejspíš opustí na nějaký čas práci a zůstane s dítětem doma. Pro gay páry může být tato životní změna ještě umocněna neobvyklostí jejich rodičovství v očích veřejnosti.

„Život se změnil kompletně. Snad se to ani nedá popsat. Větší záhuľ, víc povinností. Ale emoční kvalita, co prožíváš s dítětem, to je nesrovnatelný. Když umřela babička, děda se k nám nastěhoval a pomáhá. Negativní reakce byla jedna jediná - od kamaráda gaye na náhradní mateřství. Jinak naopak, lidi nám to přejí. Je to pro ně unikátní, někdy jsou překvapení. Ve vesnici je 30 malých dětí, lidi nás moc dobře přijali, všichni jsou milí.“

— Max

„Rodičovství nám život nijak zásadně nezměnilo - už jsme s tím tématem nějakou dobu žili, připravovali jsme se. To, že se narodí dítě, je samozřejmě obrovská změna, ale momentálně to tak nevnímám. Cestujeme pořád stejně jako předtím, pracujeme, i když o hodně méně. Náš životní styl se zas tak nezměnil. Nechtěli jsme, aby dítě znamenalo úplný obrat. Chceme žít dál a dítě do našeho životního stylu vklouzne.“

— Zdeněk

„Jako největší změnu vnímám míru osobní odpovědnosti. Není to tak viditelné, ale je to výrazné. Neděláš všechno už jenom pro sebe. Nechceme se rozcházet – kdyby přišla krize, jsme rozhodnutí ji zvládnout. Chceš dítě vychovat, něco mu předat, hlavně na tom začátku mu dáváš nejvíc – na to se teď soustředíme: abychom dobře vychovali dítě. Cítím vysokou odpovědnost.“

— Zdeněk

Jak náročný je kontakt s většinovou společností?

Při pohledu do internetových diskuzí nebo při sledování diskuzí s oponenty duhových rodin člověk může snadno propadnout zoufalství a obavě, jestli je vůbec vhodné v české společnosti stejnopohlavní rodinu zakládat. Ale páry, které už děti vychovávají, potvrzují, že realita běžného denního života je na rozdíl od vyhocených diskuzí spíš optimistická a pozitivní. Dva tátové jsou obvykle kladně přijímáni jak na dětských hřištích, tak i v kontaktu se zdravotnickými a vzdělávacími institucemi. Pozitivnímu přijetí je zároveň možné jít trochu naproti. Tato kapitola nabízí hlavní strategie ulehčující každodenní život duhových rodin.

❖ Otevřenost se vyplácí

Otevřenost vůči okolí napomáhá pochopení a přijetí různých rodinných uspořádání. Zkušenosti ukazují, že otevřeně negativní reakce přicházejí mnohem řidčeji, než stejnopohlavní rodiče obvykle očekávali. Většina se brzy naučí vypořádávat se s dotazy typu „Jak to zvládáte?“ a postupně najde svůj přístup, komu a kdy podobu své rodiny vysvětlovat a kdy to není třeba. Někteří rodiče své soukromí více chrání, jiní naopak tíhnou k proaktivnímu vysvětlování a seznamování okolí s vlastní životní realitou.

„Všude jsme otevření a jsme vrostlí do komunitního života v malém městě. Půl města chodí k nám do vinárny a všichni vědí, jak to máme. S něčím negativním se spíš nepotkáváme. Maximum, s čím jsem se setkal, že někdo řekne: ‚Já jsem s vámi v pohodě, ale myslím si, že by dva chlapi dítě mít neměli‘. Nemám už žádnou potřebu se o tom s lidmi dál bavit. Ono se pak často ukáže, že sami jsou rozvedeni a při předávání dítěte nejsou schopni se na sebe s tím druhým ani podívat. Od takových lidí nepotřebuju rady do života. Kamarády a okruh lidí kolem nás si vybíráme.“

— Zdeněk

❖ Každá rodina je jedinečná

Výchova by dítě měla vést k tomu, aby chápalo diverzitu jako pozitivní hodnotu. Rodiče by mu adekvátně k jeho věku měli vysvětlit jeho příchod na svět i to, že rodinná uspořádání mohou být různá. Odborníci*ice se shodují v tom, že není vhodné dítě předem varovat před možnou negativní reakcí okolí na jeho rodinu. Naopak je potřeba vytvářet prostor pro to, aby dítě mohlo své zkušenosti s okolním světem, ať již jsou pozitivní či negativní, sdílet. Jeho případné zkušenosti s negativní reakcí okolí není vhodné bagatelizovat, prohlašovat za hloupé a nabádat k jejich přehlížení. Dítě by mělo dostat prostor pro vyjádření svých pocitů a jejich zpracování.

„Dcera přišla v první třídě ze školy trochu zaražená s vtipem o gayích. Když jsem se jí zeptala, co si myslí, že slovo gay znamená, odpověděla, že kluci prý říkají, že blbec. Došlo mi, že sice trávíme dost času s jinými duhovými rodinami nebo gay a lesbickými páry, ale slova jako gay, lesba, homosexuál, nebo třeba i teplý před dětmi skoro nepoužíváme. Proto dcera měla pocit, že o gayích nikdy moc neslyšela, a podle jejích slov ‚žádné nezná‘. Začaly jsme to tedy záměrně dělat, aby ta slova pro ni byla úplně normální, a teď už nad takovými vtipky (které bohužel pochopitelně neustávají) jen nechápavě kroutí hlavou.“

— Vlasta

Literatura představující LGBT+ tematiku

Pro nejmenší děti:

Brzy ráno (leporelo pro nejmenší)

Teď není čas na hraní (leporelo pro nejmenší)

Tango (pro děti od 2 let)

PRO PŘEDŠKOLNÍ A ŠKOLNÍ DĚTI:

Zebra pod postelí (pro děti od 6 let)

Jedno morče a dvě mámy (pro děti od 7 let)

Jura a lama (pro děti od 5 let)

Princ & princ (pro děti od 3 let)

Král & král & rodina (pro děti od 3 let)

Dva tátové a zvědavá holka (pro děti od 4 let)

PRO DOSPĚLÉ:

Rodičovství a partnerství gayů a leseb v českém právu

<https://www.soc.cas.cz/en/node/6296>

Dospívání rodičovství a (homo)sexualita

And Baby Makes More

(Všeobecné informace pro gay i lesbické rodiče)

The Ultimate Guide to Pregnancy for Lesbians

(Všeobecné informace pro lesby, co chtějí mít děti)

She Looks Just Like You: A Memoir of (Nonbiological Lesbian) Motherhood

(O nebiologických/sociálních matkách I)

Confessions of the Other Mother: Nonbiological Lesbian Moms Tell All!

(O nebiologických/sociálních matkách II)

Families Like Mine: Children of Gay Parents Tell It Like It Is

(O dětech, které mají gay, lesbické a trans rodiče I)

Out of the Ordinary: Essays on Growing Up with G, L, and T Parents

(O dětech, které mají gay, lesbické a trans rodiče II)

❖ **Kontakt s jinými duhovými rodinami je důležitý**

Skupinové setkání duhových rodin nebo výlet se spřátelenou rodinou poslouží jako prostor pro sdílení rodičovských zkušeností. Pro děti bude dobrou příležitostí, jak zjistit, že nejsou jediné na světě, kdo má doma dva táty. Setkávání podobných rodin doporučují odborníci*ice a jsou běžná např. u dětí vyrůstajících v náhradní rodinné péči.

Facebooková skupina Duhové rodiny nabízí prostor pro seznámení s dalšími rodinami, položení otázek i sdílení zkušeností.

❖ **Vyplatí se vybírat instituce otevřené diverzitě**

Gay páry s dětmi doporučují hledat takového dětského lékaře či lékařku, školku a později i školu či další instituce, které jsou otevřené diverzitě a respektují uspořádání duhové rodiny. Pokud není na výběr, je dobré snažit se alespoň v konkrétní instituci najít člověka, který může být dítěti oporou, nebo klíčové osoby z instituce seznámit se svým rodinným uspořádáním a usilovat o jeho respektování.

❖ **Volte oslovení běžná v ostatních rodinách**

Mnoho gayů plánujících rodinu řeší, jak pak dítě bude oslovovat sociálního otce a zda nemůže docházet v případě dvou tátů ke zmatkům. Praxe rodičů stejně jako názory odborníků*ic ukazují, že zmatení v rodinných rolích se není třeba obávat. Pro děti je situace jejich rodiny normou a přirozeně se v ní orientují – ostatně většina z nás vyrostla v rodině, kde bylo více babiček a dědečků a k žádnému zmatení nedocházelo. Situace se vyřeší např. rozdělením na „táta“ a „tatka“ nebo „táta Honza“ a „táta Vašek“.

❖ **Společné příjmení rodiny je výhodou**

Některé rodiny volí cestu společného příjmení, což usnadňuje především jednorázovou komunikaci s institucemi nebo cestování. V případech sdíleného rodičovství a s ohledem na další okolnosti však tato možnost není cestou, kterou se chtějí/mohou vydat všechny rodiny.

„Já bych býval preferoval, aby se holky jmenovaly po mně. Matky pak vymyslely šalamounské řešení – potřebovaly svůj vztah ošetřit i jinak než registrací. Změnily si příjmení na nové, které je podobné tomu mému.“

— Karel

❖ **Obavy z posměchu a šikany**

Děti z duhových rodin mají s posměšky různé zkušenosti. Jednoznačně však platí, že problémem není rodinné uspořádání samo o sobě, ale nenávistný postoj spolužáků*ček a špatné klima ve škole. Výzkumy ze zahraničí navíc ukazují, že děti rodičů stejného pohlaví nečelí šikaně o nic častěji než jejich ostatní vrstevníci.

„To je takový mýtus, že se děti musí setkat se šikanou. Já jsem se s ničím takovým nesetkal. Buď byly děti zvědavé, nebo jim to bylo jedno.“

— Kryštof, 16 let; převzato z publikace Hlasy dětí https://www.jsmefer.cz/hlasy_deti

„Smáli se, hodně. Dokonce jsem chtěla přejít do jiné školy, nedalo se to vydržet. Časem se to ale zlepšilo, teď už to nikdo neřeší.“

— Štěpánka, 19 let

„Já jsem se s posměchem osobně nikdy nesetkal. Každopádně je mi jasné, že se to občas některým dětem stává. Děti jsou ‚upřímné‘ a neznají váhu slov, takže ať už to myslí zle, nebo ne, dokážou druhému ublížit. Rodiče by neměli svým dětem dávat důvod se někomu posmívat. Vychovávejte děti tak, aby byly otevřené všemu, na co ve společnosti narazí.“

— Ondřej, 29 let

❖ **Nemůže dětem ublížit, že je vychovávají dva tátové?**

Nemůže. Stanoviska odborných společností i výzkumy se shodují, že sexuální orientace rodiče nemá na prospívání a zdravý vývoj dítěte žádný negativní vliv. V ČR se pod podobné prohlášení připojilo 29 odbornic a odborníků z různých oborů (Jsem fér, 2019).

„Dítěti je úplně jedno, jestli je v rodině maminka a tatínek, dva tatínci nebo dvě maminky,“ říká dětský psycholog Václav Mertin s více než 40letou praxí. „Důležitější je, jak dospělí uspokojují jeho potřeby. Musí si s ním povídat a věnovat mu pozornost.“

— Nakluky.cz, 2018

I při sebelepší snaze předcházet stereotypům a předsudečnému vnímání rodiny se dvěma táty je potřeba se připravit na mnohdy nepříjemné otázky, které budou přicházet. Těmi nejčastějšími jsou:

Jak to jako dva chlapi zvládáte?

Kde máte maminku?

Nebude jí chybět ženský vzor?

A jak jste k ní přišli?

Kdo z vás je máma a kdo táta?

To budete oba tátové?
Z toho bude zmatená...

Jak k tomu všemu vlastně došlo?

Kdo z vás dvou je skutečný otec?
Bude vás umět rozlišovat?

Jak vás bude oslovovat?

Zná dcera svou bio-matku?
Stýkají se? Jak často?

Čím jste bio-matku přesvědčili,
aby do toho šla?

Jak jste ji teda vybrali?

Kolik to stálo?

Přispějte k viditelnosti duhových rodin

Přemýšlíte jak rozšířit povědomí o duhových rodinách ve společnosti? Chcete přispět k uzákonění manželství osob stejného pohlaví a rovnoprávnosti duhových rodin? Otevřenost k okolí, ochota sdílet zkušenosti v sousedské komunitě či prostřednictvím médií pomáhá ke změně. Prague Pride i další spolky stále hledají rodiny ochotné pomoci při medializaci tématu.

Zdroje

Dvě matky nebo dva otcové? Obavy o dobro dětí v těchto rodinách jsou neopodstatněné, ukazují výzkumy (stanovisko odborníků a odbornic), 2019, Jsme fér

Kolektiv autorů. **Duhové rodiny v systému náhradní rodinné péče**, 2020, Prague Pride

Kutálková, Petra. **Duhové rodiny ve stínu státu**, 2015, Prague Pride

Kutálková, Petra. **Hlasy dětí z rodin gayů a leseb**, 2018, Jsme fér

Burešová, Kateřina. **Rodičovství a partnerství gayů a leseb v českém právu**, 2020, Sociologický ústav AV ČR

Sloboda, Zdeněk. **Dospívání rodičovství a (homo)sexualita**, 2016, Pasparta

Nedbálková, Kateřina. **Matky kuráže**, 2012, Slon

Polášková, Eva. **Plánovaná lesbická rodina: rozhodovací proces jako klíčový aspekt přechodu k rodičovství**, 2009, disertační práce. Masarykova univerzita

Pregnant pause. A guide for lesbians on how to get pregnant, 2009, Stonewall

Šimáčková, Kateřina. **Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální? kap. Náhradní mateřství v Česku - hájemství reprodukčních klinik**, 2020, Wolters Kluwer

Citace použité v textu pocházejí z následujících zdrojů:

- ❖ Publikace Evy Poláškové (2009): Zuzana, sociální matka, Leona, sociální matka, Alena, sociální matka
- ❖ Kolektiv autorů. **Duhové rodiny v systému náhradní rodinné péče**, 2020, Prague Pride
- ❖ Publikace a rozhovory, které vedly autorky textu
- ❖ Ze serveru nakluky.cz

Doporučená literatura

A Guide for Gay Dads, 2015, Stonewall

Frydrychová, Jana. Etické aspekty náhradního mateřství z pohledu odborníků, 2012, UTB Zlín

S tím, že si narozené dítě nenechám, jsem se smířila hned na začátku, říká náhradní matka, 2021, pořad Houpačky, Radio Wave.

Český Ken je otcem. Jsme v pořádku, vzkázal z porodnice, 2021, iDnes.cz

*Děkujeme všem otcům,
kteří s námi sdíleli svoje příběhy,
a také těm, kteří byli ochotní
materiál přečíst ve fázi příprav
a dali nám k němu své cenné
připomínky a komentáře.*

PRAGUE
PRIDE

ESTD 1962

Kendamil®